

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Modstandskampen 1940 - 45

5. 1996

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

HORSERØD
FRØSLEV
DACHAU
HANNOVER-STÖCKEN
NEUENGAMME
SACHSENHAUSEN
STUTTHOF
BUCHENWALD
THERESIENSTADT
RAVENSBRÜCK

SAMMENSLUTNINGEN
AF DANSKE FANGER
FRA FRIHEDSKAMPEN
1940 - 45

Modstand - vist nytter det...

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45

Fungerende fmd.: Villy B. Jensen, Lindevej 12, 3200 Helsingør. Tlf. 48 79 45 91.

Sekretær: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose. Tlf. 42 48 56 74.

Kasserer: Bernth Johannesson, Johs. V. Jensens Allé 48, 4 tv., 2000 Frb. Tlf. 31 16 32 84.

Bestyrelse: Villy Karlsson, Helge Kierulff, Hans Andersen, J. E. Finderup, Birgit Krasnik Fischermann, Peter Møller Madsen, John Nielsen, Birgit Lærche, Lillian Olsen og Kaj Christensen

Indlæg dækker ikke nødvendigvis foreningens eller redaktionens synspunkter.

Kammeraternes Hjælpfond

Selvejende institution, stiftet 1945

Formand: Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. 53 86 55 59.

Næstformand: Mogens Dyre, Kærvej 14, 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 86 26.

Sekretær: Aase Beck Eigenbroth, John F. Kennedy Plads 4, 9000 Ålborg. Tlf. 9812 32 31.

Kasserer: Poul Brandt, Glerupvej 19, 2610 Rødovre. Tlf. 42 91 13 72.

Angående ophold på feriehemmet på Kegnæs (7 sengepladser, adresse: Flejmosen 4, Østerby, 6470 Syd-Als, tlf. 74 40 52 42.

rettes henvendelse til: Jørgen Kjeldsen, Svendborgvej 85, 5750 Ringe, tlf. 62 62 23 72.

Tilsynsførende: H. P. Skjoldborg, Skovbrinken 9, 6400 Sønderborg, tlf. 74 42 57 07 eller eventuelt Erik Hauberg, Holballe, Tandslet, 6470 Sydals, tlf. 74 40 76 32.

Fangensammenslutningens Rekreativsfond

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreativophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningsskema kan rekvireres hos formanden: Villy B. Jensen, Lindevej 12, 3200 Helsingør, eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 p.c.t. af rekreativopholdets samlede pris, dog max. kr. 4.000.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreativshjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningsskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreativopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Neuengamme Foreningens Rekreativs- & Hjælpkasse til fordel for Frihedskampens Ofre

Adresse: Søster Lærche, Immerkær 25, 2tv, 2650 Hvidovre, tlf. 36 75 58 03.

Midlerne fra salg af frimærker med overpris, til fordel for frihedskampens ofre og deres minde, udgivet i anledning af 40 års dagen - 4. maj 1985, uddeles til rekreativformål eller -hjælp i særlige trangstifælde. Beløb kan søges af danske statsborgere, der er - eller vil kunne anerkendes - i henhold til lov om erstatning til besættelsestidens ofre § 1a.

Anmodning om ansøgningsskema sendes til ovenstående adresse.

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Dagmar Mørk Jensen
Damms Teglgård 20, 1 th
6200 Aabenraa
Tlf./fax. 74 62 71 14
Giro 620 32 56

REDAKTION

Kaj Christensen
Præstegårdsvænget 16
5210 Odense NV
66 13 80 10
Ansvarshavende

Birgit Krasnik Fischermann
Gl. Vartov Vej 29, 2tv
2900 Hellerup
Tlf. 39 62 83 55

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

TIL ABONNENTERNE

Bladet vil udkomme i månederne februar, april, juni, august og november. Stof der skal med i bladet skal være inde på redaktionen den 1. i måneden umiddelbart før.

PRIS

100,00 kr. i 1996.

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

5. 1996

*Modstand -
vist nytter det...*

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

Organ for S sammenslutningen af danske fanger
fra FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Buchenwald-klubben
Dachau-klubben
Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen af Gestapofanger fra Besættelsen
Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen
Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen
Sachsenhausen-foreningen
Stutthof-foreningen
Theresienstadt-foreningen
Krigssejlerne

Nr. 5.

1996

2. årgang

»Huleboerne«

Deres historie - en del af vor historie

Af Agnes og Børge Bertelsen

I. Indledning

Der er sagt og skrevet så meget om, at når man bliver pensionist, må man ikke sætte sig passivt til ro uden opgaver eller interesse for noget, der kan give dagligdagen nye udfordringer, evt. på områder man før har haft lyst til, men som man har forsømt på grund af ræset i dagligdagen, medens man var på arbejdsmarkedet.

Da jeg (Børge) efter lange overvejelser havde taget den endelige beslutning om at gå på efterløn fra 1. juli 1985, havde jeg længe før spekuleret på, om der var en eller anden opgave, jeg kunne beskæftige mig med. Hvordan og hvorledes, det kom, ved jeg faktisk ikke, men jeg tror, at det lidt efter lidt spirede frem af underbevidstheden, at jeg burde forsøge at finde frem til de tre franske desertører, de såkaldte »huleboere«, som boede i Lindum skov fra ca. 15. oktober 1944 til den 5. maj 1945.

Da vi var i gang med at invitere min modstandsgruppe fra Fristrup-Klejtrup nær Hobro til en sammen-

komst hos os den 15. juli 1985, så ville vi prøve, om vi inden kunne få kontakt med en af dem, Albert Meyer, og evt. få ham herop til sammenkomsten. Ved tidligere sammenkomster i vor gruppe havde flere spurgt, om vi vidste noget om, hvor Albert Meyer var.

I Lindum fik vi opgivet den sidste kontaktadresse til Albert Meyer, som man havde haft med ham for ca. 35 år siden. Vort brev til den nævnte adresse kom hurtigt tilbage: Albert Meyer var ubekendt på adressen. Vi henvendte os så til den franske konsul i Haderslev, som lovede at hjælpe os. Han telefonerede nogle dage senere til borgmesteren i den by, hvor Albert, efter vor viden, skulle bo. Borgmesteren sendte en mand ud til den opgivne adresse, men der var han ubekendt; heller ikke de omkringboende kunne give oplysninger om Albert Meyer. Konsulen mente derfor ikke, han kunne hjælpe os videre i sagen. Fra min bror, Ove Bertelsen i Fristrup, fik vi senere et tip om, at han i en Viborg-avis engang havde læst om en fuldmægtig Haaning fra Viborg sygehus, som havde været med til at køre de tre desertører til Klejtrup i en ambulans-

ce. Ove fandt frem til hans telefonnummer, og vi telefonerede omgående til ham. Haaning havde haft kontakt med de tre nogle år efter krigen og havde sammen med sin kone besøgt dem nogle få år efter krigens afslutning, men havde nu ikke haft kontakt med dem i ca. 30 år.

Inden de tre gutter forlod Danmark i 1945, havde de været på afskedsbesøg hos Jørgen Haaning. De havde været hos fotografen og havde hver foræret Haaning deres billede, hvorpå de havde skrevet deres hjemstedsadresse hos forældrene. Haaning sendte os en kopi af billederne; han var også meget interesseret i at få kontakt med dem igen. Vi sendte dem nu alle tre et kort brev på tysk og håbede så på, at i hvert fald en af dem ville svare, så vi kunne komme på sporet af de to andre. Kort tid før vor modstandsgruppes sammenkomst her hos os fik vi brev fra Albert Meyer og lidt senere også fra Albert Burckel, men de kunne desværre ikke nå at komme til Danmark med så kort varsel.

Ved sammenkomsten den 15. juni 1985 kunne vi så orientere gæsterne om, at vi havde fundet de tre franske desertører. Der var enighed om, at vi

BURCKEL Albert

Marmoutier, le 17.05.1985

Lieber kammerad

Ich habe Deinen Brief mit grosser Freude erhalten, es hat mich sehr gefreut wieder von Dänemark zu hören. Oft denke ich an die Zeit zurück und habe meine Kameraden der Widerstandsgruppe nicht vergessen.

Mit Freude würde ich eine Einladung annehmen, aber wenn möglichs erst für 1986. Für dieses Jahr bin ich durch meine Arbeit noch verhindert, ab 1.10.1985 werde ich mein Ruhestand antreten, dann kan ich über meine Zeit verfügen wie ich will.

Viele Grüsse an alle meine Kameraden und auf ein eventuelles Wiedersehen.

Albert Burckel

Albert MEYER

Bouxwiller, den 16-5-1985

Lieber Børge!

Mit Freude habe ich deinen Brief vom 3.05 erhalten.

Es ist gut zu wissen dass man mich in Dänemark noch nicht vergessen hat.

Auch ich denke viel an diese Zeit zurück. Ich bedanke mich sehr für die Grüsse von en Kameraden der Widerstandsgruppe, und sende allen meine besten Grüsse.

Ich grüsse Dich recht herzlich, und vielleicht auf ein baldiges Wiedersehen.

Albert Meyer

Bouxwiller, den 10.06.85

Lieber Børge,

Mit grosser Freude habe ich deinen Brief erhalten. Ich kann mich nur ungefähr an Dich erinnern, doch dafür habe ich die Zeit in Dänemark und ins besondere in Lindum skov nicht vergessen.

Leider ist es mir nicht möglich am 15-06-85 mich mit Euch zu treffen. Doch werde ich an diesen Tag in Gedanken bei Euch sein und werde das Glas zum Wohle aller erheben. Hoffentlich erreicht Euch dieser Brief noch rechtzeitig.

Nun ein wenig über mich selbst. Ich habe mich 1945 im Juli, für drei Jahre zur Armee gemeldet und habe 1948 geheiratet. Aus dieser Ehe wurden sechs Kinder geboren. Meine Frau und ich verbringen eine glückliche Ehe. Ich bin zeit 1983 im Ruhestand und verbringe mit meiner Frau, meinen Kindern und neun Enkelkinder einen schönen Lebensabend.

Was ein Treffen mit den Widerstandsgruppen ONSILD-KLEJTRUP angeht, wird es für 1985 etwas schwierig sein. Ich habe zwar Zeit, möchte aber nicht alleine fahren. Meine Söhne, der älteste Lehrer vom Beruf und Reserve Capitaine, der andere aktiv in der Gendarmerie, haben beide grosses Interesse das Land und die Gegend, das ihren Vater Hilfe und Zuflucht gewährt hat, kennen zu lernen. Es ist schon lange mein sehnlichster Wunsch, doch diesmal wird es ernst; 1986 wird es meine erste Urlaubsreise sein, und die führt nach Dänemark, dessen bin ich sicher.

Ich habe auch mit Albert Burckel und Marcel Dietrich Kontakt aufgenommen. Marcel hat deinen Brief etwas später erhalten. Er wird sich bei dir melden. Wir haben einen Treffen ausgemacht.

Du kannst mir ruhig in der deutschen Sprache schreiben, denn auch ich hätte Probleme einen Brief in dänisch zu lesen. Ich werde versuchen ein Lexicon zu finden, um diese Sprache wieder zu erlernen.

Bis auf eine baldige Antwort sende ich die besten Grüsse an Dich, deiner Familie, und ein »skol« für die Gruppe Klejtrup.

In Freundschaft verbleibe ich

Albert (Meyer)

skulle forsøge at få dem til at besøge Danmark næste år. Senere på dagen, desværre efter at vore gæster var rejst, ringede Albert Meyer til os. Vi kunne føre en samtale på tysk, uden spor af vanskeligheder.

Når man læser deres første breve, kan man ikke være i tvivl om, at de var meget glade for at få kontakt med Danmark igen. Vi gengiver et par af dem; vi er overbevist om, at de ikke har noget imod det.

2. I tysk uniform

Den tyske bekendtgørelse over tvunget værnepligt for alle krigsduelige mænd, født i ALSACE fra årgangene 1908-27, betød, at 140.000 mand blev tvangsindkaldt til den tyske værne-magt. Af de 140.000 mand faldt eller blev meldt savnet de 40.000, de fleste på østfronten. 35.000 blev invalide. For 10.000 lykkedes det at flygte, altid under farefulde og vanskelige omstændigheder.

Blandt disse var også vore tre venner.

De tre franskmænd er født og opvokset i området Alsace mellem Rhinen og Vogeserne, der ved krigen mellem Tyskland og Frankrig i 1870-71 blev afstået til den tyske sejrherre. Efter 1. verdenskrig, hvor Tyskland var den tabende part, blev området igen overgivet til Frankrig.

Efter Frankrigs sammenbrud under 2. verdenskrig 1940, erklærede Tyskland området for tysk, og alle krigsduelige mænd i området blev tvunget til tysk krigstjeneste. En situation, der kan sammenlignes med Sønderjyllands, hvor alle krigsduelige mænd, de fleste imod deres sindelag og vilje, blev tvunget ind i tysk krigstjeneste under 1. verdenskrig. 6.000 af dem faldt, de fleste under kampene på Vestfronten i Frankrig.

Tvunget i tysk krigstjeneste

De tre nævnte franskmænd blev som 18-årige i 1943 indkaldt til tysk krigstjeneste. Med det nøje kendskab, som vi efterhånden har fået til dem og deres familier sammenholdt med det mod og den interesse, de viste modstandsbevægelsen under deres ophold i Lindum skov 1944/45, så kan der i hvert fald ikke hos os herske den mindste tvivl om, at det var meget mod deres vilje, at de tog den tyske uniform på. De blev alle tre udtaget til at få en uddannelse ved pansertropperne på et uddannelses-

Albert Meyer, Albert Burckel og Marcel Dietrich fotograferet i Viborg lige før hjemrejsen.

sted i Neuruppin nord for Berlin. Der var ialt 17 unge mænd fra Alsace ved afdelingen, og de var alle tvunget ind til denne uddannelse. Det var vel helt naturligt, at de fandt sammen i en kammeratskabsgruppe, som dog ikke behagede de tyske officerer.

En kold skulder

Efter endt uddannelsesetid blev deres kompagni beordret til tjeneste ved en tysk panserdivision i Frankrig. De fortæller samstemmende om de ubehagelige situationer, de var udsat for ved at gå i tysk uniform i deres fædreland. Overalt, hvor de kom, blev de mødt med en »kold skulder« af deres landsmænd. Deres interesse - eller mangel på samme - for de daglige øvelser var vel også efterhånden gået op for tyskerne. De unge mænd fra Alsace blev en dag sorteret fra og kaldt til samtale/forhør hos højsttående tyske officerer. Albert Meyer blev spurgt om, hvordan han ville reagere, hvis han blev sendt mod en allieret invasionsstyrke. Han svarede med et modspørgsmål om, hvad de ville gøre, hvis der blev forlangt af dem, at de skulle skyde mod deres egne brødre.

Til østfronten?

En af de følgende dage fik de 17 mænd fra Alsace ordre til at pakke deres ting sammen, for de skulle flytte. Hvorhen blev der ikke sagt noget om, men de var næsten sikre på, at det blev til Østfronten. Deres papirer var blevet stemplet »upålidelig«. Mens transporttoget rullede længere og længere øst på, blev de mere og mere sikre på, at nu gjaldt det Østfronten. Men da de næste morgen vågnede, holdt toget ved deres tidligere uddannelsessted Neuruppin. Her gennemgik de en meget intensiv træning, som de anså for fortræning, inden de skulle til fronten.

De tyske officerer brugte alle muligheder til at chikanere franskmændene. Mange gange på den måde, at når kompagniet stod opstillet for at gå til spisning, så blev franskmændene kommanderet frem og fik en ordentlig stroppeur, mens tyskerne gik til spisning. Stroppeuren varede altid til ca. 10 minutter, før middagspausen var forbi. På det tidspunkt var der kun få rester eller slet ingen ting at få i kantinen, og de måtte stille på mødepladsen til rette tid sammen med de øvrige. Da der var gået et par uger, gik der igen rygter om, at nu skulle de komme til indsats

ved Østfronten.

3. I Viborg i Danmark

Stor blev deres overraskelse, da de opdagede, at de kom til Danmark. Deres stationeringssted blev Viborg, hvor de skulle gøre tjeneste ved et panserkorps, hvortil de ankom i februar måned 1944. På dette tidspunkt vidste man selvfølgelig ikke, om den forventede invasion af de allierede styrker ville finde sted på den jyske vestkyst, i Frankrig, Belgien eller Holland.

Mærkværdigvis blev alle 17 mand fra Alsace indkvarteret på den samme stue, hvor de selvfølgelig benyttede enhver lejlighed til at diskutere deres vanskelige situation, med eventuelle muligheder for at desertere i tilfælde af, at de skulle sendes til fronten. Der er ikke tvivl om, at Albert Meyer har været en af de mest fremtrædende på stuen, når der blev talt om, hvordan de bedst kunne skade tyskerne og evt. kunne stikke af i en kritisk situation, fordi de ikke ville kæmpe mod en allieret invasionsstyrke.

Albert Meyer, Albert Burckel og Marcel Dietrich var hver for sig fører af en panservogn. Albert Meyer fortæller, at der var fem mand i hver kampvogn; den ene var officer og han havde kommandoen, og man var nødt til at udføre en given ordre. Den videre uddannelse i Viborg var selvfølgelig præget af den forestående invasion af allierede styrker, som måtte komme. Panserkorpset kunne med kort varsel afgå til fronten, såfremt invasionen skulle komme på den jyske vestkyst.

Kontakt med danske

Albert Meyer brugte meget af fritiden til at gå tur gennem Viborg by, hvor han forsøgte at få nærmere kontakt med nogle af byens borgere. Det ville dog ikke rigtig lykkes, fordi han selvfølgelig blev betragtet som en regulær tysk soldat. Tilfældighederne kom ham uventet til hjælp. Da cigaretter var en stor mangelvare i Danmark, havde han på forlangende fået tilsendt franske cigaretter hjemmefra trods det, at han ikke selv røg. Cigaretterne solgte han til danskerne. På den måde fik han selv mulighed for i de danske butikker at købe et lille tilskud til den daglige forplejning. Tilfældighederne ville, at han en aften på gaden i Viborg tilbød cigaretter til Jørgen Haaning (søn af syge-

Verordnungsblatt

des

Chefs der Zivilverwaltung im Elsaß

1942

Ausgegeben in Straßburg am 26. August 1942

Nr. 27

Verordnung über die Wehrpflicht im Elsaß vom 25. August 1942

Auf Grund der mir vom Führer erteilten Ermächtigung verordne ich:

§ 1

Für diejenigen deutschen Volkszugehörigen im Elsaß, die den durch besondere Anordnung festzulegenden Jahrgängen angehören, wird die Wehrpflicht in der deutschen Wehrmacht eingeführt.

§ 2

Die einberufenen Wehrpflichtigen unterliegen den für deutsche Soldaten geltenden Bestimmungen und

haben alle Ansprüche, die deutschen Soldaten zustehen.

§ 3

Die nicht zum aktiven Wehrdienst einberufenen Wehrpflichtigen des aktiven Beurlaubenstandes unterliegen den für diese geltenden Bestimmungen.

§ 4

Diese Verordnung tritt am 25. August 1942 in Kraft.

Straßburg, den 25. August 1942.

Der Chef der Zivilverwaltung im Elsaß

Robert Wagner

Gauleiter und Reichsstatthalter

Décret sur l'introduction du service militaire en Alsace du 25 août 1942 publié dans le Bulletin des Ordonnances du Chef de l'Administration civile en Alsace du 26 août 1942.

Den tyske bekendtgørelse over tvungen værnepligt for alle krigsduelige mænd, født i ALSACE fra årgangene 1908 - 1927, betød at 140.000 mand blev tvangsindkaldt til den tyske værnemagt.

husinspektør Haaning, Viborg) og Ejvind Kolby Simonsen (søn af Jens Simonsen, der var leder af ambulancetjenesten i Viborg).

Danske venner

De to viborgensere undrede sig over, at det var franske cigaretter, de fik tilbudt. Da de udspurgte ham nærmere, blev de klare over, at Albert Meyer som hjemmehørende i Alsace var tvunget ind til tysk krigstjeneste. Hans optræden virkede meget kontaktsøgende, så de aftalte et nyt møde med ham, et møde som blev til flere. Efterhånden som de blev klare over, at hans indstilling til tyskerne var meget fjendtlig, blev en nærliggende bladkiosk kontaktsted for dem. Her kunne de lægge en skriftlig besked til modparten. Jørgen Haaning og Ejvind Kolby Simonsens tillid til Albert Meyer voksede efterhånden så meget, at han sammen med en soldaterkammerat, der også var fra Alsace, jævnlige kom ud på sygehuset for at høre den Frie Franske Radio fra London. Inden de kom ind på sygehusets grund fik de uset hurtigt en cottoncoat over uniformen for ikke at vække opsigt.

Bekendtskabet udviklede sig efterhånden til et meget fortroligt venskab.

Albert Meyer, sabotør

Gennem modstandsbevægelsen fik Albert udleveret nogle tabletter, som han uset fyldte i benzintankene på tyske militærbiler. Tabletterne bevirkede, at bilmotorerne hurtigere blev nedslidte og ubrugelige. Ligeledes »skaffede« Albert en pistol med ammunition til Jørgen Haaning.

Efterhånden som sommeren gik, har de tyske officerer antagelig fundet, at Albert Meyers adfærd var mistænkelig. Om det var hans manglende interesse for militærtjenesten eller hans lange fravær fra kasernen, når hans afdeling havde tjenestefri, kan man kun gisne om.

Mistanke og forhør

Pludselig skete der noget meget ubehageligt. I begyndelsen af oktober måned havde Albert på en fredag - hele eftermiddagen og til hen på aftenen - været fraværende fra kasernen. Han havde været hos Jørgen Haaning for at lytte til den Frie Franske

Radio fra London.

Da han kom tilbage til kasernen, blev han straks kommanderet til forhør hos højststående tyske officerer. Forhørslederen, der var meget ophidset og pågående, ville nøjagtigt have at vide, hvor Albert havde opholdt sig hele dagen, samt hvor han ellers opholdt sig på fridage. Albert blev klar over, at han var i en meget farlig situation, som kunne få de alvorligste konsekvenser. Han forklarede gang på gang, at han som sædvanlig var gået gennem byen på kryds og tværs for at se på byen og for tidsfordriv, og at han ikke havde haft kontakt med nogen af byens borgere. Efter godt en times forhør blev han frigivet, men han var klar over, at mistanken til ham var vakt, og at han kunne forvente flere og skrappere forhør.

»Alles ist bereit gelegt«

Der skete nu noget meget uventet og uforklarligt, men der er noget, der tyder på, at også blandt de tyske officerer i Viborg var det ikke alle, der var loyale over for "Føreren og fædrelandet". Man kan måske endda spekulere på, om der har været en organiseret modstandsgruppe inden for officerskorpset. Da Albert blev frigivet, begav han sig på vej til sovesalen i en nærliggende bygning. Undervejs blev han passeret af en tysk officer, som diskret tiltalte ham med følgende ord: »Herr Meyer, alles ist bereit gelegt.« Albert opfattede ikke rigtigt, hvad han mente. Han havde ingen mulighed for at stille spørgsmål, for officeren forsvandt skyndsomt. Albert, som hverken før eller senere har set officeren, skønt han efter krigens afslutning har forsøgt at finde frem til, hvem han var, blev først klar over meningen, da han kom ned på sovesalen. På hans seng lå en oppakning indeholdende fuldt feltmæssigt indhold med undertøj, toiletsager, lidt forplejning m.m.

Albert var nu klar over, at det var et praj om at forsvinde så hurtigt som muligt. Hans bedste ven, som han ofte havde med, når han lyttede til den franske stemme fra London hos Jørgen Haaning, var på vagt ved panserafdelingens material ved Klostermarken i Overlund, så han kunne han ikke betro sig til. Han betroede sig hurtigt til to andre gode venner, Albert Burckel og Marcel Dietrich. Aftalen blev, at de næste dag også skulle desertere via deres danske ven Jørgen Haaning.

Fortsættes i næste nummer...

Julehilsener 1996

Gestapofangerne, Landsforeningen	Buchenwaldklubben
Gestapofangerne, Sjælland	Buchenwaldklubben, Aalborg
Gestapofangerne, Aarhus	Dachau-klubben
Gestapofangerne, Randers	Hannover-Stöcken
Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen	Teresienstadtforeningen
Landsforeningen af Erhvervshæmmede	Horserød
Erhvervshæmmede Nordsjælland	Sachsenhausen
Erhvervshæmmede Esbjerg	Sachsenhausen, Odense
Erhvervshæmmede, Sydøstjylland	Stutthof-foreningen
Erhvervshæmmede, Odense	Allierede Krigssejleres Veteranforening Korsør
Erhvervshæmmede, Sydfyn	Krigssejlergruppen 1939-45
Erhvervshæmmede, Aalborg	Bernadottegården, Roskilde
Erhvervshæmmede, Aarhus	P. Møller Madsen
Erhvervshæmmede, Omegnen	Lykke og J. E. Finderup
Ravensbrück-gruppen	Dagmar og Villy Mørk Jensen
Neuengamme-foreningen	Solveig Skjøtt
Tårn 5 Kommandoen, Frøslev	H. C. Henriksen, Aalborg

»Bornholm - Sverige, tur/retur«

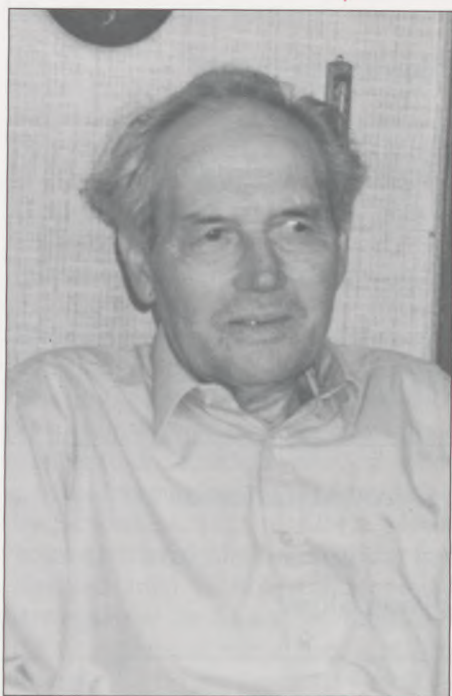
Politikommisær Erik Boest, *Politihistorisk Selskabs Besættelsestidsarkiv*, har i efteråret 1993 interviewet fisker Frede Arne Olsen, Hasle, om dennes illegale transportarbejde i 1943-45.

Fisker **Frede Arne Olsen**, Hasle, berettede, at hans illegale transportarbejde startede i september 1943, hvor han fiskede med fiskekutteren »Svanen« af Hasle, der ejedes af fiskeskipper **Ernst Petersen**. Forhyret var også fisker **Axel Jensen**, som døde i 1975.

En dag i begyndelsen af september ankom 2 jødiske familier på 12 personer fra København med Østbornholms Dampskibsselskabs rutebåd »Carl«. De pågældende skulle efter planen have været afhoppet i Falsterbro, men af uvisse grunde skete dette ikke, og begge familier måtte fortsætte til Hasle, hvor de kom i land.

Familierne kom til Allinge, hvor de blev indlogeret i et tomt sommerhus i Sandkås, indtil der kunne skaffes overfartsmulighed til Sverige.

Ernst Pedersen og Frede Olsen blev af apotekeren i Allinge spurgt, om de eventuelt kunne påtage sig at bringe flygtningene sikkert til det neutrale Sverige - en opgave de straks påtog sig.

Fisker Frede Arne Olsen
Foto: Hasle 1993.

Sædvanligvis fiskede »Svanen« efter torsk og tobis i farvandet ud for Bornholms vestkyst og tæt under land, hvor fiskerne trak deres net.

Da der netop i disse dage var en ikke ringe vestenvind, kunne der ikke fiskes på vestkysten, hvor både-
ne risikerede at blæse på grund. »Svanen« sejlede om på øens østkyst, hvor fiskerne trak nettet efter tobis.

Under ombordtagning af flygtningene måtte Frede Olsen og Axel Jensen i mørkningen ro flere ture ud til »Svanen« - hver gang med 2-3 personer, der søgte at skjule sig i jollens bund. På den side af »Svanen«, der vendte bort fra land, kravlede flygtningene ombord. Personerne blev i hast gemt i lastrummet.

Først da alt var klart, og afsejlingen kunne finde sted, blev kutterens motor startet, og Ernst Petersen sejlede et stykke væk fra kysten, hvor han satte lys på en udlagt bøjle, som kunne ses fra kysten - og dermed give nysgerrige det indtryk, at kutteren lå for anker, og besætningen pilkede efter torsk.

Kursen blev derefter for slukkede lanterner sat direkte mod den svenske havneby Simrishamn.

Da havneindløbet til Simrishamn altid var spærret i mørketiden af en svensk marinekutter, sejlede »Svanen« ind til kysten nord for havnen. Herfra skiftedes Frede Olsen og Axel Jensen til at ro flygtningene ind til land.

Flygtningene skulle så kun gå cirka 100 meter op til den svenske landevej, hvor der altid var livlig trafik.

I forbindelse med landsætningerne opstod uventede problemer, idet nogle af flygtningene var nervøse og meget bange for, at de blot skulle sættes i land et eller andet sted ved den danske kyst, hvor tyskerne stod og ventede.

Flygtningene ønskede ikke at blive roet i land, men derimod at blive sejlet helt ind i en svensk havn, hvor de kunne komme tørskoet og sikkert i land.

Efter lange diskussioner fik fiskerne beroliget flygtningene og overbevist dem om rigtigheden af, at kysten var svensk, og at de snart ville være i sikkerhed.

Frede Olsen henledte for eksempel de jødiske flygtninges opmærksomhed på, at de mange biler, der kørte inde på kysten, alle havde fuldt lys på, mens man i Danmark kørte med mørklagte biler.

Flygtningene blev roet i land, og Frede Olsen erfarede senere, at alle 12 ret hurtigt blev fundet og bragt til det svenske politi i Simrishamn.

»Svanen« satte derefter kurs mod Bornholm, hvor de nåede lysbøjen inden dag gry.

For et syns skyld blev kutteren liggende et stykke tid, og besætningen pilkede torsk, så de ikke kom helt tomhændet hjem.

Dette blev i øvrigt Frede Olsens eneste illegale transport med jøder.

Frede Olsen, Axel Jensen og Ernst Petersen kom derimod i den følgende tid til at foretage 5-6 illegale transporter til Sverige med nedskudte allierede flybesætninger, sædvanligvis med 2-3 mand ad gangen. I alle disse tilfælde kom flygtningene ombord i »Svanen« i Hasle Havn.

Som regel blev skipperen eller Frede Olsen kontaktet af **Ole Bidstrup**, der ejede »Herolds Hotel« i Hasle, eller af en af reservepolitibetjentene ved kystbevogtningen i Hasle - **Ebbe Hasselholt Jørgensen** eller **Erik Hansen**.

Flygtningene opholdt sig som regel på hotellets loft. Fra hotellet kunne de - delvis dækket af buske på begge sider - gå direkte ned til havnehjørnet, hvor »Svanen« tog dem ombord.

Flygtningene blev gemt i lasten, under flere lag tomme fiskekasser.

I mellemtiden havde reservebetjentene behørigt kontrolleret kutteren og stemplet bådpasset, og - som det vigtigste - afledt den tyske havnepatruljes opmærksomhed, medens flygtningene kom ombord.

Den tyske havnepatrulje, der som regel bestod af 1 marinesoldat, lejlighedsvis af 2 marinesoldater, kontrollerede papirerne og efterså fiskekutterne, inden disse måtte sejle ud af havnen.

Eftersynet foregik oftest ved, at tyskeren - fra havnekajen - orienterede sig om, at de i papirerne anførte tre besætningsmedlemmer var de rigtige. Fiskerne var næsten alle kendte af de tyske marinesoldater.

Kun enkelte gange kom tyskerne ned i fiskekutteren og kikkede flygtigt i last og motorrum.

Kystbevogtningen havde tjenestekontor i stueetagen på et toetages hus på Hasle Havn. Tjenesten bestod i vagt- og kontroltjeneste på selve havnen samt i gående og cyklende patrulje langs kysten.

De tyske marinesoldater boede enten på det i Hasle Havn stationerede tyske marinefartøj, i den af tyskerne beslaglagte villa »Søhøj«, eller i en udenfor byen anlagt lejr, hvor der var opført en tysk lyttepost.

En enkelt gang undlod »Svanens« besætning af overholde en af de nødvendige sikkerhedsbestemmelser - ikke at indblande uvedkommende i det illegale transportarbejde.

En nat da de skulle til at ro 2 amerikanske flybesætningsmedlemmer i land ved Simrishamn, kom en svensk bierhvervsfisker roende ud til »Svanen« og tilbød at tage flygtningene med ind til land.

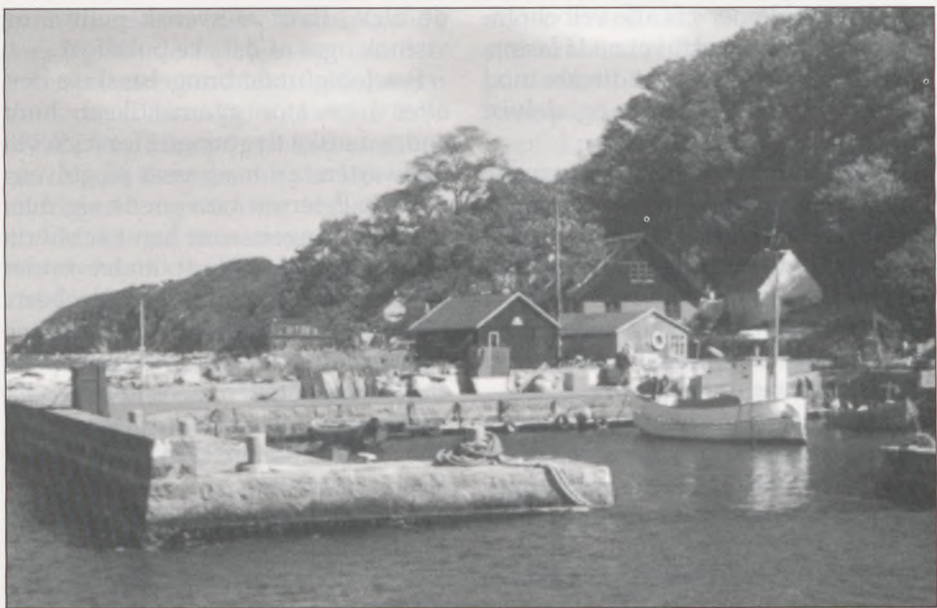
Tilbudet blev accepteret for derved hurtigere at kunne komme tilbage til bornholmske farvande, hvor de udsatte garn skulle røgtes.

Svenskeren fik godt nok bragt flygtningene sikkert og hurtigt i land, men senere berettede han vidt og bredt om sin bedrift, som til sidst kom de tyske spioner i Sydsverige for øre.

Svenskeren havde ikke været i stand til at opgive fiskekutterens kendingsbogstaver, da alle kendetegn altid var tildækket med sækkelærred, indtil kutteren var vel tilbage i nærheden af den bornholmske kyst. Men en beskrivelse af den bornholmske kutter kunne svenskeren formentlig oplyse.

Nogen tid efter fik Ernst Petersen besked om, at han og hans to besætningsmedlemmer straks måtte afsted til Sverige, idet tyskerne var begyndt at rette forespørgsler i havnene. Tyskerne var bekendt med, at en nærmere beskrevet fiskekutter havde bragt 2 amerikanske flyvere illegalt til Sverige.

Samtidig fik de et »praj« om at bringe 4 amerikanske flybesætningsmedlemmer fra en havareret »Flyvende Fæstning« - som var undsluppet tilfangetagelse - til Sverige.

Teglkås Havn, hvorfra flugten startede til Sverige i marts 1945

Modstandsbevægelsen var bekendt med, at amerikanerne opholdt sig i skovene omkring Hasle, hvor de var iagttaget.

For at finde og komme i kontakt med amerikanerne gik betroede folk rundt i bakkerne og forsøgte at opnå kontakt ved at fløjte »Tipperary« - en indskydelse som gav resultat. Under nogle grantræer på skrænterne nær Teglkås fandt man 4 forkomne amerikanere - den ene syg eller såret.

Det havde været flygtningenes hensigt at forsøge at svømme til Sverige - noget som ingen havde været i stand til at gennemføre.

Flyverne blev anbragt på Ernst Petersens loft, og læge **Rasmussen**, som de kunne stole på - blev tilkaldt og behandlede den sårede flyver.

Op til den planlagte illegale flugt benyttede besætningen tiden til at anskaffe sig mere fiskegrej, idet det nærmest var umuligt at supplere grejet i Sverige, hvor de svenske fiskere indførte fiskegrej fra det besatte Danmark.

Reservepolitibetjentene Hasselholt Jørgensen og Hansen havde åbenbart fattet mistanke om en forestående rejse, idet det ikke havde undgået kystbetjentenes opmærksomhed, at fiskerne havde været travlt beskæftiget ved »Svanen«, der i et par dage var blevet liggende i Hasle Havn.

En af kystbetjentene rettede henvendelse og bad om at komme med til Sverige, da »jorden var begyndt at brænde« under begge politifolk.

Det blev aftalt, at kystbetjentene skulle afhente de 4 flyvere og bringe disse sikkert til **Teglkås Havn**, hvor

»Svanen« den følgende nat klokken 2400 prc. ville tage alle ombord fra ydermolen.

Foruden de 4 amerikanere og de to reservepolitibetjente kom Ernst Petersen, dennes kone **Helga** og 3 »Bællaer« (børn), Frede Olsen, dennes kone og Axel Jensen illegalt til Simrishamn på en og samme tur.

Det var aftalt med familierne, at de skulle være klar ved Teglkås Havn - i et skur tæt ved havnen - hvorfra de forholdsvis let og nogenlunde uset i mørket ville kunne løbe ombord i fiskekutteren, der med slukkede lanterner ville lægge til ved »lanteren« (havnefyret) på ydermolen.

På afrejsedagen - Frede Olsen huskede ikke datoen - sejlede »Svanen« som sædvanlig ud på fiskeri i farvandet ud for Bornholms vestkyst.

Kystbetjentene havde på stationen i Hasle skaffet sig 4 ekstra politiformer med tilhørende politikasketter, som de sørgede for, at amerikanerne blev iført, inden alle 6 »politifolk« samlet spadserede ud af Hasle og til Teglkås.

I Teglkås skjulte alle sig i bevoksningen oven for havnen og afventede afsejlingstidspunktet.

Præcis på det aftalte klokkeslæt lagde »Svanen« til ved ydermolen. Alt lys var slukket, og motoren gik i tomgang. Da der klokken 0004 endnu ikke var kommet nogen, blev Ernst Petersen urolig og sendte Frede Olsen ind ad molen for at iagttage, hvad der var at se.

Midt på molen mødte Olsen de 6 »politifolk« og familierne, som samlet var på vej ud.

Uden problemer gik alle velbeholdne ombord og blev stuvet ned i lasten, hvorefter kursen blev sat direkte mod Sverige. Vejret var stille og delvist overskyet.

Cirka klokken 0500 lagde »Svanen« til på siden af det svenske marinefartøj i havneindløbet til Simrishamn, hvor man blev liggende til havneindløbet blev åbnet klokken 0600. »Svanen« sejlede ind i havnen og blev der modtaget af svensk politi, som var underrettet.

På Simrishamn politistation blev alle registreret og derfra bragt til »Perssons Pension«. Herfra blev amerikanerne straks viderebefordret til den amerikanske ambassade i Stockholm og nogle dage senere fløjet til England.

Efter nogle timers tiltrængt søvn blev danskerne kørt til Malmø, hvor

de blev afhørt af svensk politi - og vistnok også af danske politifolk.

Foreløbig underbringelse skete derefter i en stor gymnastiksal, hvor andre danske flygtninge i forvejen var indkvarteret på madrasser på gulvet.

Ernst Petersen besværede sig over indkvarteringen, som han var stærkt utilfreds med, blandt andet under hensyn til de tre mindreårige børn. Efter nogen diskussion blev fiskerne og familierne derefter indlogeret på et af Malmøs hoteller, mens reservepolititjentene blev på opsamlingsstedet, indtil de senere kom et andet sted hen.

En af de følgende dage blev fiskerne og familierne bragt til Löderup nord for Ystad, hvor opholdet dog kun strakte sig over en uge.

Ernst Petersen, Frede Olsen og Axel Olsen fik forholdsvis hurtigt lov til at

genoptage fiskeriet - med »Svanen« - der blev indregistreret i Sverige og forsynet med svenske kendingsmærker og med svensk flag.

Hjemstedshavnen blev Simrishamn, og fiskerne boede i kutteren. Skipperens familie fik en lille lejlighed i byens udkant.

Indtil befrielsen fiskede besætningen og indbragte fangsten til Simrishamn.

Enkelte gange sejlede »Svanen« nogle papkasser med ukendt indhold mod Christiansø, hvor omladning til en Christiansø kutter foregik i farvandet før øerne.

Efter den 5. maj 1945 sejlede fiskerne familierne tilbage til Hasle, men fortsatte selv med at fiske for svenskerne endnu et årstid, da mulighederne for at få tilstrækkelig dieselolie og maskindele var større i Sverige.

En krigssejler - og dens skæbne

Den 5. november 1938 fandt en stabelafløbning sted på Nakskov Skibsværft, hvor motorskibet Kina til Det Østasiatiske Kompagni blev døbt af daværende dronning Alexandrine. Skibet blev afleveret den 17. januar 1939. Det havde en lasteevne på 12.300 tons og kunne medtage 12 passagerer. Fremdrivningen skete ved hjælp af en 2-takts dobbeltvirkende B&W dieselmotor, der udviklede 11.000 IHK. Lastet kunne skibet præstere en fart på 16 knob, og ballastet kunne farten blive 18 knob, hvilket dengang var en formidabel fart. I alle retninger var KINA, der var beregnet til kompagniets fart på Østen, med sin 48 mands store besætning et af verdens mest moderne lastskibe.

Den 7. april 1940 lå KINA i Odense og lossede resten af sin last. Dagen efter afgik det i ballast og sejlede ud i Kattegat. Her mødte man en stor tysk eskadre, der var på vej nordpå. Næste morgen, da man havde den norske kyst i syne, hørtes kanontorden, og der observeredes et større antal fly. Da man åbnede for den danske radio hørtes speakeren oplæse det tyske »opropp«. Derefter blev kursen ændret i en mere vestlig retning. Kaptajn Himmelstrup afholdt et kort skibsråd, hvor alle de

deltagende var enige om at fortsætte rejsen mod lastehavnen New York. Men hen på eftermiddagen dukkede en britisk flådestyrke op. KINA fik ordre til at følge en destroyer, og ud på natten ankom man til Kirkwall på Orkneyøerne. Her fik besætningen valget mellem at fortsætte i engelsk tjeneste eller internering. Alle foretrak at fortsætte i engelsk tjeneste. Den 14. maj blev skibet frigivet og sejlede til Glasgow med prisemandskab ombord. Den 31. maj foregik ommønstringen, hvor hele besætningen underskrev den britiske overenskomst, og en ekstra engelsk radiotelegrafist blev forhyret. Det britiske handelsflag, The Red Ensign, blev hejst, og KINA sejlede til Belfast, hvor det blev bevæbnet med en antiubådskanon samt forsynet med minekabel. Den 25. juni forlod KINA i ballast Belfast, nu malet i gullig farve, og satte kursen mod New York, hvor der skulle lastes sprængstof og ammunition. Vel ankommet hertil indtraf et alvorligt problem, idet 18 mand rømte. Årsagen hertil må søges i mange forhold: de lave engelske hyrer - en mulighed for at returnere til familien i Danmark - den amerikanske opinion, hvor flertallet ønskede USA holdt uden for krigen - samt endelig den kommunistiske tese, som

udlagde krigen til en imperialistisk konflikt. Det skal dog nævnes, at to af de rømte tog til Canada for at blive R.A.F. piloter. Inden afgang fra New York blev besætningen suppleret op. KINA var på grund af sin størrelse og hurtighed krigen igennem et fremragende skib i de allieredes tjeneste, og netop på grund af sin hurtighed foretog det adskillige rejser alene. Skibet var et af de såkaldte »lykkelige« skibe, der undgik torpedering og miner. En farlig episode indtraf dog, da KINA i nogle timer blev forfulgt af en tysk ubåd. Trods det, at farten blev forøget til 17 knob, vandt ubåden ind på det. Men da man beskød ubåden med kanonen på poop'en valgte den at dykke. En stor begivenhed indtraf, da KINA kort før jul i 1943 lå i Sydney og her fik meddelelse om, at man kunne flage med Dannebrog. Den sidste rejse for engelsk regning var med stykgods til Østafrika. Ved ankomsten til Cape Town blev fredsslutningen i Europa fejret. Fra Østafrika gik KINA via Suez, hvor den engelske kanonerbesætning gik i land, til USA og lastede kul og koks til Danmark med hjemkomst den 22. november 1945. 5 1/2 år var gået siden KINA forlod Odense i 1940. Det havde i den tid fragtet en godsmængde på ikke mindre end 200.000 tons, og

der ved ydet et værdifuldt bidrag til Danmarks befrielse.

Efter hjemkomsten fik skibet et grundigt eftersyn og blev malet med de oprindelige farver. Derefter blev KINA sat ind på kompagniets liniefart mellem Europa og Det fjerne Østen.

En faldskærmsmand

Da KINA forlod Odense i 1940 var der blandt besætningen en matros ved navn Anders Peter Nielsen. Han ommønstrede som de øvrige til engelske vilkår og forblev på skibet de følgende rejser. I august 1941 afmønstrede han i Glasgow og blev kort efter tilmeldt SOE. Sammen med to andre faldskærmsfolk, Hans Frederik Hansen og Knud Erik Pedersen, blev han sendt til Danmark den 1. august 1942. Modtagelsen fandt sted på Trend Hede ved Farsø. Nielsen havde fået det engelske dæknavn, Alistari, og kom til at arbejde i København, under navnet Ib, som forbindelsesmand og instruktør for sabotage. Da han var stærkt eftersøgt, blev han i juni 1943, af faldskærmschefen Flemming Muus, beordret til at rejse tilbage til England. Flugten, formentlig med kajak over Øresund og videre, lykkedes. I august ankom han til England, hvor han kom ind i commandostyrkerne. For tjeneste her blev han højt dekoreret og avancerede til kaptajn. Efter krigen emigrerede han til Canada, hvor den modige mand døde i 1990.

Et møde

I eftersommeren 1947 mønstrede jeg i Ålborg som maskinassistent i motorskibet JOHANNES MÆRSK. Dette skib var sammen med 3 søsterskibe indkøbt fra USA af Rederiet A.P.Møller i begyndelsen af samme år. Det var amerikanske motorskibe af typen C1A med en tonnage på 73000 t. dv. De var bygget i USA i 1944 til US Maritime Commission. Og med det samme må siges, at med hensyn til masinrummet var disse skibe forbilligede indrettet. Selv mange år efter kunne jeg i helt nye skibe længes efter forholdene i disse skibe. Men nok om det. JOHANNES MÆRSK blev efter et par rejser med kul mellem USA og Danmark sat ind på rederiets liniefart mellem USA og Det fjerne Østen. Efter afgang fra Newport News med en fuld last stykgods ankom vi til Manila på Filippinerne omkring midten af december 1947. Ved en anden kaj lå KINA, vi

kunne lige øjne den. Den følgende dag, jeg havde haft lysvagt om natten, spurgte vor elektriker, Jørgen Vind, om vi ikke skulle gå en tur over til KINA og hilse på maskinbesætningen. Vi gik derover, det var lige efter middagstid, og man var ved at tørne til. Vi hilste på to assistenter og tredjemester og fik en lille snak. Da vi tog afsked, sagde en af assistenterne lidt drillende til mig: »ja, nu går turen hjemover, om 6 uger er vi hjemme, men I kommer jo aldrig hjem«. Han mente naturligvis ikke os personligt, men JOHANNES MÆRSK. Men skæbnen ville det anderledes. Kort tid efter afgik vi til Hongkong, derfra fortsatte vi til Shanghai, hvor vi ankom sent juleaftensdag. Langs »waterfronten« i Shanghai lå der dengang mange værtshuse. Et af dem hed »Happy Bar« og var ejet af en kinesisk kvinde, der var gift med en norsk maskinist, Olsen. Ham talte vi en del med. 3. juledag kom han med en engelsksproget avis, der fortalte om KINAS forlis juledag ved Filippinerne.

Forlist

I årene efter forliset blev dette, ofte baseret på rygter, diskuteret en del i skibene. I 1995-årbogen for Handels- og søfartsmuseet på Kronborg findes en glimrende artikel om KINAS forlis af Henning Thalund. Med baggrund i denne artikel kan følgende beskrives: KINA ankom den 22. december til den mindre by Tabaco på øen Luzon. Her modtog man de første taifunvarsler fra Manila radio. Kaptajn Aage Hjerrum besluttede efter drøftelse med lodsens at forlade Tabaco julemorgen og via San Bernadiono Strædet at sejle til ankerpladsen ved Calbayog på øen Samar, hvor man ville ride stormen af. Ved indsejlingen kl. 16.00 til reden ved Calbayog havarede ekkolodet. Der blev derefter taget lodskud med dybelodet agter. Kl. 19.15 mærkedes et kraftigt stød i skibet. Kort efter begyndte det at få stærkt slagside og kl. 19.45 lød ordren: »Alle mand til bådene«. Stormen rasede nu med fuld styrke. På grund af slagsiden kunne kun to af bådene sættes i vandet. Båd nr. 1 blev sat i vandet med 11 passagerer og 3 besætningsmedlemmer, den nåede efter mange timers strabadser lykkeligt land. Men da båd nr. 3 skulle sættes i vandet, med 2 passagerer, 3 philippinere og 25 besætningsmedlemmer, skete katastrofen. Båden kom af den ene eller

anden grund ikke klar af skibet. En stor sø løftede båden med indhold op på dækket, hvor den ramte lugekarmen på 3-lasten og brækkede midt over. Lugedækslerne var tilsyneladende skyllet væk. En del af båden samt mange mennesker blev slynget ned i lasten. KINAs forskib sank nu hurtigt. De endnu ombordværende søgte hen agter. 10 mand reddede sig, efter mange timers ophold i det oprørte hav, ind på land ved hjælp af en af redningsflåderne og malerprammen. Kl. 20.15 sank KINA. 34 mennesker omkom. Senere erfarede jeg, at de tre maskinfolk, vi havde talt med, var blandt de omkomne.

Johannæs Mærsk

Dette skibs tidligere amerikanske navn var »Cape Barrow«, og det havde formentlig også taget sin tårn under krigen. Mange af de søfolk, jeg mødte dengang, var gamle krigssejlere. De tilhørte et gæng, der sejlede ud fra New York og afmønstrede der efter en rejse eller to. De talte ikke meget om krigen. En ting, der gjaldt for adskillige, var, at de havde været hjemme i Danmark en kort tid efter krigen, men brød sig ikke om at komme hjem til landet igen. Krigen havde slået mange menneskelige forhold i stykker.

I august 1949 afmønstrede jeg fra JOHANNES MÆRSK i London. Skibet var solgt til et hollandsk rederi og lå nu fortøjet i bøjer. Vi blev sejlet ind til land af en slæbebåd. Da vi kom ind, vendte jeg mig om og kastede et sidste blik på skibet. Det havde været et godt og lærerigt hjem i to år. Og mødet med krigssejleren KINA, kort tid før den forliste, glemmer jeg aldrig.

Kaj Kjerrumgaard

Kilder:

Christian Tortzen. *Søfolk og skibe 1939-45, 1-4*. Grafisk Forlag 1981.

Jørgen Kieler. *Nordens lænkehunde, 1-2*, Gyldendal 1993.

Dødsmarschen

Fangerne og andre øjenvidner skil- drer fortæringen af alt hvad der lod sig finde: urter, træernes knopper og bark, rødder, også insekter. (29). »De tre dage i Below Wald var én stor lidelse. Hunger, tørst og andre strabadser gjorde det af med mange. Der blev gjort forsøg med at koge de første brændenælder, blåbærurter, rødder og til og med kannibalisme.« (30).

Den 27. april blev 200-300 fanger, såkaldte »Volksdeutsche« løsladt, blandt dem også den 13-årige jødiske fange, Josef Rotbaum der, hvad han selv vurderede, af vanvare kunne gå med. (31)

Ankomsten af Røde Kors' hvide lastbiler d. 27. eller 28. april var uforglemmelig: »Regn og atter regn. Med gennemblødte klæder krøb de overlevende sammen om bålet. Dog ved middagstid hævede der sig i hele skoven et larmende brøl«. (32). For fangerne var ankomsten af RK et signal om håb. De håbede på færre SS-overgreb og på at komme levende gennem disse strabadser. RK fik tilladelse til at fordele levnedsmiddelpakker i flere dage. Men fordelingen af pakkerne førte også til hårde konflikter og ikke alle fik noget fra pakkerne. (33).

Kun gætterier kan anslå antallet af ofre i denne skovlejr. René Trauffler skriver i sin dagbog d. 27. april at de første døde var begravet. »I en grav ved vejsiden bliver de kastet oven i hinanden som træstykker«. (34). Mellem 400 og 780 døde bliver der nævnt, i første række ofre for sygdom og svaghed, men også dræbt ved skud. (35). Indtil i dag har massegravene ikke kunnet findes; de overlevere- rede stedsangivelser er for upræcise. Formodentlig på initiativ af plejeren og IRKK blev der i landsbyen Grabow nord for Below d. 28. april indrettet en nødsygelejr. Ca. 800 syge skal til en begyndelse være passet der. Sygerevieren i Grabow opret- holdtes endnu i juni 1945. Mange døde dér endnu i de nærmeste uger af strabadserne og følgerne af fangenskab og marchen. 132 blev bisat i en massegrav på kirkegården i Grabow. (36).

Da den Røde Armés tropper ryk- ke nærmere blev fangerne mellem 29. april og 1. maj drevet videre. Nogle fanger havde kunnet gemme sig i skovene og tog ikke med. Ved videre marchen kom blokkene i kendelig opløsning. Enkelte fanger, delvist også mindre grupper kunne stadig oftere absentere sig. (37). Også med-

lemmer af vagtmandskabet begav sig på flugt.

Fra Below fulgte en del af marchblokkene Røde Kors-vognene, hvorfra fangerne fik levnedsmidler. De der ikke mere kunne gå blev taget op af lastbiler og videretransporteret, således at skydningerne af fangerne i det væsentlige ophørte. Ligene af fanger langs vejen skyldtes død af sult og svaghed. (38).

Befrielsen

De fleste fanger vandt friheden mellem 2. og 5. maj i nærheden af Schwerin (Crivitz, Raben-Steinfeld og Blievenstorf) mere end 200 km fra Oranienburg. Kolonnerne nåede på forskellige tidspunkter deres befriere; dele af 7. US-panserdivision eller sovjetiske enheder fra den 2. hvide-russiske front. Da hele vagtmandska- bet for det meste kort før befrielsen pludselig var forsvundet, var de mar- cherende overladt til sig selv. (39). Befrielsens omstændigheder var tem- melig forvirrende fordi kontakten med de allierede soldater først senere kom i stand.

De ydre betingelse for de befriede fanger ændrede sig ikke væsentligt umiddelbart efter marchen, fordi mange i begyndelsen fortsat slog lejr i skoven ved Crivitz og begav sig på egen tilskyndelse eller på Røde Kors' initiativ til Schwerin, hvor de blev indkvarteret i to rømmede kaserner. (40). Ved amerikanernes eller den Røde Armes hjælp kunne mange straks begynde deres tilbagevenden til de forskellige hjemlande. Andre organiserede selv deres hjemrejse eller vendte endog tilbage til Sachs- enhausen. Mange hjemrejse forsinke- des endnu månedlangt.

Det er formodentlig ikke længere muligt at opklare, hvor mange ofre dødsmarschen krævede. Antallet af fanger, der blev drevet på march, er ganske vist omtrentlig kendt, men ikke alle overlevende er nået til Schwerin og ikke alle registreret der. (41). Manges havde tidligt kunnet flygte, andre havde længe holdt sig skjult. I Crivitz stødte kvinder fra Ravensbrück, der ligeledes var sendt på dødsmarsch, til fangerne fra Sachs-

Mindeplade over DØDSMARCHEN i 1945
Opsat i SACHSENHAUSEN den 20. april 1991

enhausen. Mellem beretningerne fra øjenvidner og protokolliserede døde er der ganske vist betydelige forskelle, men i mange dødsprotokoller manglede angivelser fra april til maj 1945, eller de er først indført senere. (42). Døde fanger kunne sjældent skelnes fra andre lig. F.eks. bar russiske krigsfanger i KZ-Sachsenhausen delvis endnu deres uniformer og var lette at forveksle med andre soldater. Desuden var der en begravelseskommando, der skulle følge de sidste fangekolonner og begrave ofrene for marchen på stedet. Også disse grave opdages kun tilfældigt (43) idet mange af marchruterne forløb i en afstand af indtil 20 km fra hovedruten.

Ældre offentliggørelser taler om et tal på 6.000 ofre for marchen som fremgår af erindringer, overslag og beregninger. Nøjagtigere opgørelser (f.eks. gravsteder) foreligger for ca. 1500 lig. Det er overhovedet umuligt at fastslå det antal der, som følge af marchen og fangenskab, er døde på de omliggende sygehuse og lazaretter eller først efter hjemkomsten.

Befaling til evakuering af KZ-Sachsenhausen

Efter egen beretning havde Lagerführer Anton Kaindl allerede den 1. februar 1945 fået en befaling fra Gestaposchef Heinrich Müller om at forberede lejrens evakuering. Med det formål udstedte Lagerführung en instruks om hvorledes rømningen af lejren skulle foregå. Denne instruks foreskrev at »lejr- og arbejdskommandoer skulle sendes på march til fods i kolonner på 2500 fanger«. (44). Disse planer begrundes først og fremmest med det tyske riges militære stilling efter den russiske offensiv af 12. januar 1945. Særlig efter at KZ-lejren Auschwitz i slutningen af januar var befriet så fangerne hen til Tysklands militære nederlag som de ønskede. Ankomsten af transport, først og fremmest fra østlige lejre til vestligt beliggende, viste alle at noget vigtigt forestod, de målrettede mordaktioner viste det, også opløsningen af yderkommandoerne med ankomsten af fangerne til hovedlejren i Sachsenhausen viste det. Papirer og akter blev tilintetgjorte, »i alle hjørner i den store lejr flammede ild op.« (45).

Da der dog ikke foreligger nogen dokumentarisk bekræftet rømningsbefaling, kan der om målet for evakueringsmarchen og fangernes tiltænkte skæbne kun gives formodninger. I denne sammenhæng bliver der atter

og atter henvist til samtalen mellem Heinrich Himmler og hans livlæge dr. Felix Kertsen d. 12. marts 1945, som angående dette havde ytret, at alle KZ-Fanger skulle dele skæbne med det tyske rige ved dettes undergang. (46). Supplerende bliver i ældre publikationer til den centrale betydning af Himmlerbefalingen af 14.-18. april 1945 tilføjet: »Overgivelse bliver der ikke tale om. Lejren skal straks evakueres. Ingen fange må falde i fjendens hænder. Fangerne har opført sig grusomt mod civilbefolkningen i Buchenwald. Undertegent: Heinrich Himmler, Reichsführer SS« (47).

Teksten er ofte blevet publiceret: hyppigt blev den også videregivet i ændret form. Da disse publikationer læstes ukritisk, opstod det indtryk, at befalingen gjaldt alle KZ-lejre. Den tidligere Dachaufange, Stanislav Samecniks efterforskninger viste dog at den omtalte befaling henvendte sig til KZ-lejren Flossenburgs kommandant og gjaldt for konkrete hændelser dér og ikke for alle KZ-lejre. (48).

For Sachsenhausenlejrens vedkommende erklærede, ifølge procesberetningen, den tidligere kommandant i KZ-Sachsenhausen, Anton Kaindl overfor det sovjetiske militærtribunal i Berlin 1947, at der siden slutningen af 1944 bestod forskellige tilintetgørelsesmuligheder: bombenedkastning, ødelæggelse ved artilleribeskydning eller minering og sprængning af lejren med dens tilbageværende fanger. Efter Kaindls udsagn skulle fangerne til sidst ved Oranienburg indlades i slæbepramme som førtes ud i havet og sænkedes. »D. 18. april 1945 fik jeg fra inspektør ved KZ-lejrene, Glück befaling til at bringe fangerne i Sachsenhausen og dens bilejre ombord på slæbepramme, sejle dem ud i havet og sænke dem dér.« (49).

I samme proces beskrev 2. Lagerführer August Höhn en forbindelse med begivenhederne i Neuengamme. De meget overbelastede og særdeles manøvreudytige skibe »Cap Arcona« og »Thielbeck« blev fyldt med fanger fra Neuengamme og sænket i Lybækbugten. (50). I modsætning til hvad der åbenbart var antaget i »Berlinskij-Prozess« blev de to skibe dog beskudt og sænket d. 3. maj 1945 af fly fra Royal Air Force og ikke på befaling fra Neuengammes lejrkommandant. (51).

De anklagede SS-officerer i den store russiske krigsforbryderproces viste en iøjnefaldende beredvillighed

til at vidne, åbenbart i et forsøg på at skyde ansvaret for de talrige forbrydelser, de udøvede under dødsparaden, i skoene på deres foresatte. Med henblik herpå henviste man til befalinger fra højere instanser.

Den dokumenterede kontakt mellem Auschwitzs tidligere kommandant og 1. Lagerführer i Sachsenhausen, Rudolf Höss med en delegation fra IKRK er i modstrid med Himmlers angivelige »Nero-befaling«. Den 19. april 1945 satte han sig i sin egen skab af chef for Administration-D1 (fangeansvarlig) i Inspektionen for KZ-lejre, i forbindelse med IKRK. Han gjorde lederen af RK officielt opmærksom på, at evakueringen af Oranienbruglejren (KZ-Sachsenhausen) forestod umiddelbart og bad RK om at forsyne fangerne med levnedsmidler. IKRK tilbød derpå lejrkommandanten af overtage ansvaret for evakueringen. Dette afslog Kaindl og Höss bestemt med henvisning til Himmlers befaling: at hele lejren med undtagelse af lazarettet skulle evakueres til fods i retning af Wittstock. (52).

Denne baggrund forstærker tvivlen om en befaling til likvidering af alle KZ-Sachsenhausenfanger, især da det allerede i januar 1945, som Kaindl selv udtalte, stod fast at det til sænkning og drukning af alle fangerne nødvendige antal pramme ikke mere var til at fremskaffe. Det er derimod nærmere at antage at der i det »Tredie Riges« slutfase foreslå modstridende befalinger og interesser. Navnlig da Himmler selv følte sig for med forsøg gennem Røde Kors at opnå separate overenskomster med de Vestallierede, hvorved han hensynsløst inddrog fangerne som et håndpant i forhandlingerne. På samme tid forsøgte andre SS-førere og nazifunktionærer at efterfølge Hitlers »Nero-befaling« med fanatisk beslutsomhed til det sidste minut. I denne situation, da naziledelsen ikke var enig og enhver forsøgte at redde sit eget skind havde alle, på sin plads, større rådighed overfor beslutninger, som de benyttede til deres egen, personlige flugt fra ansvaret. Således har den tidligere fange, Lagerschreiber Walter Engmann berettet om netop August Höhn, at denne siden slutningen af 1944 havde erkendt håbløsheden ved Tysklands militære situation og derfor forsøgt at indynde sig hos fangerne. (53).

Det er senere atter og atter påstået, at Østersøkysten skulle have været

endemålet for døds marchen fra Sachsenhausen og Ravensbrück, for derfra at afskibe og drukne fangerne i havet. Men uden ganske at ville udelukke denne antagelse, må vi ikke desto mindre fastslå, at der - ligesom det i mellemtiden er påvist for Dachau - heller ikke, indtil nu for Sachsenhausens vedkommende, kan forelægges beviser for en målrettet likviderings hensigt. Døds marcher har der været for næsten alle store lejre. For SS blev det ikke bare akcepteret at der med i købet måtte tages at fangerne under de store strabadser brød sammen, men yderligere var udmatning og død en del af Nazistatens »Vernichtungspolitik«. (54).

Afgørende for døds marchens forløb var de kaotiske ledsagende omstændigheder ved regimets sammenbrud. Som følge af - først og fremmest - den Røde Hærs hurtige fremmarch overfyldtes lejren med fanger overført østfra. Da de allierede tropper til slut trængte ind i Tyskland fra alle retninger, var der ikke flere optagelejer. Den lokale lejrkommandants formodninger om frontforløbet var derfor tilstrækkelig til at han i panisk

angst for de fjendlige tropper beordrede evakueringer uden mål. Det var SS fuldstændig ligegyldigt, hvor mange af disse fanger, »undermennesker« som de anså dem for, der døde eller blev belastende vidner til deres forbrydelser.

Således var også i Sachsenhausen flugtretningen bestemt af frontforløbet. Desuden søgte SS at trække sig tilbage mod Nordtyskland for der at forhandle sig til den fuldstændig illusoriske separatfred, som Himmler tilstræbte.

Døds marchen udgjorde følgelig en upåagtet flugtmulighed for SS mod nord. Dette forklarede også, hvorfor SS-officererne der blev anklaget i »Berlinskij Prozess«, blev fundet i britiske krigsfangelejer i Vesttyskland.

Oversættelse afsluttet 6. maj 1996.

Oversætterens kommentar:

For nogle år siden bad Johs. Fosmark mig om at skrive en artikel til vort blad, »Pigtråd« om »Døds marchen Sachsenhausen - Wismar«. Selv om jeg hverken er journalist eller historiker følte jeg mig forpligtet til at påtage mig opgaven. Jeg fandt efter megen møje frem til to kilder:

Barbara Kühle og Peter Frank som også begge findes i Antje Zeigers 54 nummer store litteraturliste. Min artikel måtte bære præg af min amatørstatus. Derfor ønskedes jeg at oversætte dette grundige værk, skrevet af en historiker.

Hovedkonklusionen af min artikel var at SS anvendte marchen til bevidst at udrydde fangerne. Denne konklusion har jeg fået bekræftet i Antje Zeigers redagørelse. Rudolf Höss' henvendelse til IKRK d. 19. april giver jeg intet for. Det var for sent og RK kunne ikke nå at skaffe levnedsmidler. Derimod kunne SS som minimum have leveret drikkevand (og sikkert også kartofler samt roer til vor evindelige roesuppe (bedre end hungerdøden)). De ikke alene undlod det, men forhindrede også endog med nedskydninger at fangerne selv skaffede sig det. Fangerne måtte drikke forurenset vand af pytter undervejs! Pinsler og død var resultatet. SS fik ikke mulighed for at udrydde alle fangerne - ordre eller ikke ordre - inden friheden vandtes. Viljen hos SS var »god nok« også uden »Nerobefaling«.

Peder Søegård

Danske torturofre

Med den megen omtale af torturofre rives op i mange ulægte sår, selv nu 51 år efter, hos danskere, der selv var udsat for tortur. Måske endnu mere hos deres pårørende, som dengang ingen forståelse fandt hos omgivelserne, heller ikke hos læger, og derfor ikke anede, hvordan de kunne hjælpe.

Mange var ude af stand til at lukke op for deres mareridt. Utallige ægteskaber gik i stykker på det faktum. Mange selvmord blev følgen, og mange børn har stået uforstående over for, hvad der foregik i deres far.

De eneste, der måske forstod, var de naive sjæle, der fulgte myndighedernes opfordringer til at melde sig enten til krigstjeneste eller til arbejde i Tyskland, så Danmark kunne få råvarer til gengæld. Ingen kan vel bebrejde dem, at de ikke røbede, hvad de havde oplevet i tjenesten. Til gengæld var de stort set de eneste, der bagefter blev straffet for deres naivitet.

Politikere og jurister stillede sig ofte tvivlende over for hjemvendte fangers beretninger. Først, da en

dansk professor, selv fange, påviste KZ-syndromet videnskabeligt, fik vi en erstatningslov, der til gengæld er enestående i verden. Men for de fleste varede det mange år, før de fik gavn af den. For krigssejlerne varede det over 30 år, ja op til 50, før de fik deres anerkendelse.

De mellemliggende år har kostet mange tragedier på grund af omgivelsernes ukendskab til, hvad der lå bag fangernes op- og nedture. Ingen, der ikke har oplevet det, kan fatte eftervirkningerne af at have været dødsdømt, at have hørt kammeraterne bliver ført bort til henrettelse og bagefter været »benådet« til tysk fangenskab med hvad deraf fulgte af sult, nedværdigelse og sygdom.

Til sidst kom redningen i form af Bernadotteaktionen for dem, der havde holdt ud. Blandt de hårdt ramte var også »uskyldige« som politifolk og grænsegendarmere. I deres tilfælde måtte i første omgang deres egne organisationer træde til. Men stadig uden, at kollegerne var i stand til at forstå. Mange er bukket under, men endnu findes der folk tilbage,

der lukker sig inde med deres mareridt. Af hensyn til dem og til de pårørende, der endnu kan nå at få forklaringerne, bør man, når man taler om torturofre fra den 3. verden, huske på, at de allerede i 1945 var danske torturofre, som på grund af uvidenhed ingen støtte fik. Derfor bør i det mindste læger og sociale myndigheder kunne orientere om senfølger, fysiske såvel som psykiske, men de færreste har lært om det.

Vi andre græmmes over, hvad vore døde kammerater måtte gennemgå uden støtte, da de troede, det hele var overstået. Heldigvis blev der i Hadsund og Roskilde bygget de to Bernadottegårde, hvor nogle af vore kammerater har fundet god pleje og omsorg.

Der har netop være kongres i Wien med repræsentanter fra 15 lande.

Villy Mørk Jensen
Damms Teglgård 20, 1. Th., Aabenraa,
førhen Sjørring, vicepræsident i Federation Internationale des Resistants
(hovedkontor i Wien).

Bondedrengens hjemkomst

Jeg vil nu skrive om bondedrengens hjemkomst i 1945. Jeg blev hentet i Leipzig af besætningen i en dansk Røde-Kors bus. Vi kørte til Kruså, hvor vi blev afluset og badet.

Jeg var iført en amerikansk uniform, som jeg havde fået af en amerikansk soldat som talte dansk. Uniformen var gjort så civil som muligt. Skulderstropper og knapper taget bort. Jeg var også iført en tysk soldatrygsæk, hvor jeg havde de ting jeg fandt undervejs. Blandt andet en Parabellumpistol...

Et tysk soldaterbrød som jeg af sentimentale grunde ikke ville skille mig af med. Jeg havde jo været sulten i tre og et halvt år. I Kruså fik jeg også 15 danske kroner og en billet hjem.

Da toget kom til Fredericia var der tre timers ventetid, inden jeg kunne komme videre til Nyborg, så jeg gik ind i byen og så lidt på vinduer. Bagerivinduene interesserede mig mest. Tre og et halvt år uden et wienerbrød, det er længe. Efter en stund syntes jeg nok det blev lidt for meget, ja jeg var faktisk helt omringet. Jeg hørte ord som jeg ikke havde hørt tidligere. Hipomand, stikker, værne-mager.

Nu kom to politibetjente cyklende. En af dem spurgte hvor jeg kom fra. Jeg kommer fra Tyskland sagde jeg, og en ung mand, som var iført gummistøvler, ridebukser og en gul for-

valterjakke, som han havde, forsøgte at se militærisk ud ved at dekorere den med skrårøm og bælte og som nu havde gjort sig til talsmand for den voksende skare, udråbte: Ja, det tænkte vi da nok. I dag kan jeg tænke mig til hvad de tænkte.

Jeg blev høfligt anmodet om at komme med på politistationen. Så vi gik dertil fulgt af en stor skare nysgerrige og truende. Vi kom til stationen, hvor jeg blev visiteret, og blev af med min pistol. Alle mine amerikanske cigaretter, tyggegummi og chokolade var også interessante sager, men dem fik jeg lov til at beholde. Efter at have vist løsladelsespapirer som jeg havde fået af den militærenhed, som befriede os i Altenheim, blev jeg kørt til banegården i en politibil, som blev drevet med gengas. Nyt for mig! To betjente stod og vinkede, da toget gik mod Nyborg. Jeg skulle til Lolland til mit forældrehjem. Hjem til far og mor. Da toget langt om længe kommer til Nakskov, skal jeg vente to timer inden toget går mod Kragenæs og Vindeby, så længe kunne jeg ikke vente. Jeg begyndte at gå. Hvad er 12 km, når jeg havde trasket gennem det halve Tyskland. Jeg gik ud af Svingelsvej med kurs mod Vindeby. Da jeg kom så langt at jeg kunne se tårnet på Vindeby Kirke, gik jeg ind over markerne. Der lugtede af nyslået hø, og jeg hørte lærken. Jeg

begyndte at løbe. Forblindet af tårer trådte jeg i en kolort, men hvad gjorde det, jeg var jo næsten hjemme.

Jeg ser nu den grønne lade, jeg ser det røde tegltag på stuehuset. Jeg gik ind gennem laden, ind på skærloen, inde i stalden var det tomt, blot i svinestien lå nogle grise, helt dækket med fluer.

Jeg går ind gennem vaskehuset, tre høns flakser rundt. Forbudt område! Jeg går forbi vandpumpen, ved vaskekedlen står fars træsko, der hvor de altid stod når han var inde. Jeg skræver over træskoene, åbner forsigtig døren ind til køkkenet; på en blåmalet kiste sidder mor, hun har et vaskefad fyldt med grønne stikkelsbær som skal pilles. Mor ser mig, rejser sig, tænker ikke på stikkelsbærrerne som triller ud over køkkengulvet, knas, knas. Hans, Hans, er det virkelig dig, vi græder.

Jeg er ikke nogen lærd mand. Hveranden dag i skolen i syv år giver ikke nogen større kundskab, 39 år i Sverige skaber bare kaos i både tale og skrift.

*Med venlig hilsen
H. Hansen*

Da monumenter og mindesteder undertiden er dårligt vedligeholdet, gøres der opmærksom på, at cirkulære om dette er udsendt fra **Kirkeministeriet** til kirkerne, samt at **Indenrigsministeriet** har udsendt til kommunerne vedrørende vedligeholdelse af grave og mindesteder.

Vi modtager mange artikler - med stor tilfredshed - men vi mangler ofte billeder til disse artikler. Send venligst med. Hvis billederne ønskes retur kan I hjælpe redaktionen med at skrive tydeligt på bagsiden af billederne: RETUR og derefter den adresse billederne skal retur til.

Redaktionen

RUNDE DAGE

Ved Minna Dahl,
Sdr. Fasanvej 48, 3 th.,
2000 Frederiksberg, tlf. 31 19 68 06
eller 66 13 80 10

C. L. Manzanti, Toften 3, 6520 Toftlund.
85 år d. 16. november

Ib Ernst Bielefeldt, Parkvej 11, 5600
Fåborg. 75 år d. 18. november.

Ricard Lund, Grønlands Torv 9 St., 9210
Ålborg Sø 90 år d. 19. november.

Gunnar Jagd, Artellerivej 46 1., 2300
København S. 85 år d. 21. november.

Holger R. Funder, Æresmedl. af Buchen-
wald, Nrd. Parkvej 37A, 3200 Helsingø.
80 år d. 21. november.

Svend Åge Christensen, Pontoppidans-
vej 31. 1., 3000 Helsingør. 80 år d. 22.
november.

Henri Petersen, Tjurgården 19, 2670 Gre-
ve. 75 år d. 23. november.

Peter Madsen, Hannover Stöcken 54577,
Sjælør Boulevard 12, 2450 København SV.
75 år d. 24. november.
(Bortrejst på dagen).

R. Fogh Hansen, Østre Alle 46, 9000
Ålborg. 75 år d. 25. november.

Hans Hansen, Christiansgade 25, 9800
Hjørring. 80 år d. 26. november.

Manfred Skjold Hansen, Hovedvejen 56,
5750 Ringe. 75 år d. 26. november.

Willy Pedersen, Horserød, Enghavevej
98 St. 2450 SV. 80 år d. 27. november.

Grethe N. Jensen, Gildsigvej 9, 9400 Nr.
Sundby. 70 år d. 29. november.

Tage Buus, Bredgade 188 B, 9700 Brøn-
derslev. 75 år d. 30. november.

Erik Oluf Andersen, Præstemosen 95,
2650 Hvidovre. 80 år d. 2. december.

Ove Toft Hansen, Lønstrupvej 7, 4600
Køge. 70 år d. 2. december.

Hjalmer Ravnbo, Ingemannsvej 8, 3.
1964 Frb. C. 75 år d. 3. december.

Harry Andersen, Langstedgårdsvej 3,
5600 Fåborg. 85 år d. 4. december.

Karl E. Jensen, Wandalls Have 33, 5700
Svendborg. 80 år d. 4. december.

Ruth Petersen, Dannersvej 3, 6000 Kol-
ding. 75 år d. 4. december.

Bendt Mouritzen, Allergade 5, 4690 Has-
lev. 70 år d. 8. december.

Evelyn Stausholm, Fredensgade 8, 9900
Frederikshavn. 80 år d. 8. december.

Finn E. Petersen, Dybedalen 7. 1, 8210
Århus V. 80 år d. 10. december.

Urban Rasmussen, Dansberg Alle 2 B,
2650 Hvidovre. 75 år d. 11. december.

Kirstine Carlsen, Sindalvej 37, 9981 Jer-
up. 70 år d. 13. december.

Bent Nyskov, Bredalsvej 3, 7600 Struer. 75
år d. 19. december.

Frede O. Jørgensen, Mühlberg, Buchen-
wald, Neuengamme. Ørnefeldtsvej 15,
5230 Odense N. 80 år d. 20. december.

Mary Christensen, Folehavevej 22, 9000
Ålborg. 75 år d. 27. december.

Sigurd Svindt, Slotherrensvej 1, 3, 2610
Hvidovre. 85 år d. 30. december.

Jens P. Grønne, Anemonevej 9, 6950
Ringkøbing. 70 år d. 31. december.

Erik Mike Vang, Bakkedraget 5, 3130
Jægerspris. 80 år d. 1. januar.

Kylle Brandt Jakobsen, Solbrinken 23,
8270 Højbjerg. 75 år d. 9. januar.

Frode Greve Rasmussen, Lyngdalvej 18,
8500 Grenå. 70 år d. 17. januar.

Carl Åge Hansen, Buchenwald, Mühl-
berg, Neuengamme. Kærmindevej 25,
5000 Odense. 85 år d. 18. januar.

Erik Holck, Hovedgaden 9, Valsgård,
9500 Hobro. 70 år d. 19. januar.

Amdi Henry Nielsen, 54596, Islandsvej 8
st., 7430 Ikast. 75 år d. 21. januar.

Arne Arrentoft, Fuglsangs Alle 97, 8210
Odense V. 75 år d. 22. januar.

Reinholdt Harndal, Hannerupgårdsvej
27, 5230 Odense M. 85 år d. 23. januar.

Herman Olesen, Dachau 141712, Rolig-
hedsvej 7, 4250 Fuglebjerg. 75 år d. 30.
januar.

Gustav Petersen, Frøslev. Slotsvænget 14,
4200 Slagelse. 70 år d. 31. januar.

Søren Kristian Jensen, Buchenwald,
Teglvænget 5, 2, 9000 Ålborg. 75 år d. 2.
februar.

Agnes Køngerskov, Jyllandsgade 41,
7000 Fredericia. 75 år d. 11. februar.

Lænkerne

*Der er kun lyd af lænker der,
hvor vore folk går frem.
Og skønt de andre intet ser,
og intet véd om dem,
véd hver mand af vort ridderskab,
hvor vi engang nå'r hjem.*

*For alle andre er det vel
en fjern og langvejs ting;
men ingenting er langvejs for
en kilde ved dens spring
- så lidt, som noget synes fjernt
for dem med lænkens ring.*

*For os er intet verdsligt fjernt
og intet himmelsk nært.
For os er intet lokkende
og ingenting kontrært.
Os har en lænkes dumpe lyd
fortvilende belært.*

Nis Petersen

Jyllandsturen

Den af Helge og Søs planlagte sommertur til Jylland blev en særdeles dejlig og interessant tur. Vi kørte i en af DSB's superbusser og havde Jørgen som chauffør.

Vi kørte fredag morgen over Fyn ad den gamle hovedvej til Fredericia, hvor vore venner fra Jylland steg ombord. Derefter gik turen gennem den smukke Vejleådal - over Randbøl - hvorefter vi drejede ind på Hærvejen og kom til Møllemarkhus Trakørsted, hvor vi spiste en dejlig frokost. Herefter kørte vi ad krogede sogneveje til den gamle købmandsforretning i Bindeballe. Det var meget interessant at se en købmandsforretning, som den så ud i vores barndom. Videre gik turen til Egtved pigens museum og gravhøj. Vi kørte derefter gennem en smuk dal, hvor Robert Jacobsen havde lavet nogle store fantasifulde figurer. Vi kørte videre ud til Hærvejen og så her resterne af Ravning broen, som blev bygget af Harald Blåtand for ca. 1000 år siden. Dagen var nu ved at gå på hæld, så vi satte næsen mod Pejsegården i Brædstrup, hvor vi skulle bo de dage, vi var i Jylland.

Efter et solidt morgenmåltid kørte vi kl. 9.00 over Grindsted mod Esbjerg, hvor vi drejede mod nord og kørte så mod Stauning Flyveplads, der var et af vore mål på rejsen. Der skulle være et stort flyvestævne med opvisning af gamle veteranfly fra før sidste verdenskrig - bl.a. det fly som Bernadotte fløj i, og som var med i vores 50 års mindetur. Piloten, som fløj maskinen ved mindeturen, var også til stede og inviterede Helge og Søs på en flyvetur. Vi blev i det hele taget pænt modtaget. Der blev serveret kaffe og kage og der blev sat stole frem, så vi kunne sidde og se den flotte flyveopvisning. I en af hangarerne er der opsat en messingplade med Neuengamme foreningens navn, vi er jo sponsor for den gamle Bernadotte maskine. Der var også 140 veteranbiler og motorcykler med til festlighederne.

På vores 3. dag kørte vi til Silkeborg og steg ombord på den gamle hjuldamp Hjejlen, som sejlede os til Himmelbjerget, hvor vi spiste frokost. Derefter kørte vi til Mønsted Kalkgruber. Ejeren, den kendte violinist Anker Buch, ville gerne hilse på

os, da hans farbror af samme navn sad i Neuengamme sammen med os. Men først skulle vi ind i de store gruber. Der bliver ikke brudt kalk mere, men her ligger ca. 200.000 kg. ost til lagring, da den ensartede temperatur og luftfugtighed er ideel til dette formål. Efter besøget i gruberne gik vi op i det gamle teglværk, hvor Anker Buch havde inviteret os til koncert. Det blev en uforglemmelig oplevelse, som var hele turen værd.

Kl. 20.00 var der i et af Pejsegårdens smukke lokaler dækket op til en festlig kammeratskabsaften, hvor der blev holdt taler og var underholdning.

Efter endnu et solidt morgenmåltid på Pejsegården kørte vi mandag morgen mod København. Men først skulle vi en tur til Billund og se Falckmuseet, hvor bl.a. den ambulance står, som var med til at transportere fanger hjem fra KZ. Vi spiste frokost på cafeteriet, derefter kørte vi til Vejle Banegård, hvor Jyllandsdeltagerne steg af. Vi fortsatte mod København, hvortil vi ankom præcis kl. 19.00.

Det var slut på en virkelig dejlig tur.

Thomas

Pilgrimstur 1996

Søndag den 8. september rejste 44 deltagere fra Neuengammeforeningen på den årlige Pilgrimstur, der denne gang gik til Bullenhus Damm, Bergen Belsen, Porta Westfalica og Neuengamme.

Overalt, hvor vi kom frem, blev der ved mindesmærkerne nedlagt kranser, og Carl Heisel sænkede foreningens fane. Som afslutning sang alle 3. vers af »Altid frejdig...«

Rejsen var som vanlig tilrettelagt med dygtighed af foreningens formand, Helge Hansen og Søs Lærche og forløb med præcision. Et stort gode for deltagerne var, at man alle fire nætter overnattede på samme hotel, Landgasthaus Waldhotel i Harmsburg, hvor service og forplej-

ning var fremragende.

Turens første mål var skolen på Bullenhus Damm. I skolens kælder besøgte vi de lokaler, der anvendtes den 20. april 1945, da 20 børn, der havde været anvendt til medicinske forsøg, deres plejere og nogle russiske krigsfanger alle blev myrdet på den mest bestialske måde.

Bag skolen var anlagt en mindre rosenhave, hvor mindeplader med fotos af hvert barn var anbragt. Ved en mindesten for alle nedlagde Ernst Nielsen foreningens krans. På mindestenen stod:

»Hier stehts de schweigend
Doch, wenn du dich wendet,
schweige nicht«

Den følgende dag aflagde vi besøg

i Bergen-Belsen, hvor en storslået mindepark er etableret og i tilslutning hertil et Dokumentationscenter.

Niels Otto Køster, gav en skildring af sine oplevelser i lejrene. Ved den danske mindeplade ved hovedmonumentet nedlagde Thomas Bahnsen en krans.

Tirsdag den 10. september gik turen til Porta-Westfalica. Undervejs så vi i bussen en videoptagelse af Vincent Linds gribende skildring af sine oplevelser som fange i »Porta« og Neuengamme.

Byens styre havde gjort et stort arbejde for at vort besøg skulle blive så udbytterigt som muligt.

Vi blev modtaget på rådhuset af borgmester Heinrich Schäfer, der

holdt en smuk tale. Derefter var vi byens gæster ved en god middag.

Efter middagen aflagde vi besøg ved hotel Kaiserhof. Her var fangerne anbragt i en stor hal bag hotellet. Ved hallen gav Bjørn Karbo, der havde været fange i lejren, en skildring af, hvorledes fangerne daglig måtte gå 10 kilometer til og fra arbejde i de gamle forladte minegange, Stollen, hvor de skulle opbygge en fabrik til fremstilling af syntetisk benzin. Minegangene, der havde været blokeret i mange år var på Helge Hansens foranledning blevet åbnet og brandvæsenet havde installeret el-belysning i gangene, så vi kunne gå flere hundrede meter ind i bjerget.

Som afslutning på besøget i Porta Westfalica nedlagde Helge Hansen en krans på kirkegården ved en fællesgrav for døde fanger. Til slut nedlagde Bjørn Karbo en krans ved et nyt monument, byen havde rejst for nazismens ofre. Her stod blandt andet følgende inskription:

»Nichts zu wissen wollen
ist die gewisse kapitulation«.

Den 9. september blev anvendt til at få de mange indtryk lidt på afstand, idet vi aflagde besøg i en meget stor og smuk fuglepark i Walsrode.

Om aftenen, der var sidste aften på hotellet, var der arrangeret en hyggelig kammeratskabsaften.

Den 10. september drog vi så til Neuengamme. Anlægget ved hovedmonumentet var smukt vedligeholdt, og ved indgangen stod en stor granitsten med en inskription, der omtalte, hvor mange fanger der var omkommet i lejren. Vi bemærkede, at de steder, hvor antallet af døde var angivet, havde man måttet indsætte nye sten, efter der var søgt rettet på tallene (f.eks. 50.000 - 5.000).

I rækken af mindsten for de enkelte landes fanger lå Danmarks sten. Her nedlagde Freddy Haxvig foreningens krans. Ved hovedmonumentet talte næstformand Corneleus Olsen og den fungerende danske generalkonsul i Hamburg. Han forstod, at mange kunne have svært ved at komme over hadet til Tyskland,

men man måtte ikke glemme, at der nu er en demokratisk styreform, og at et langt overvejende flertal stod bag denne og vedkendte sig og fordømte, hvad der stete i årene 1933 - 1945.

Som afslutning på højtideligheden blev det overladt til Funder fra Røde Kors at nedlægge foreningens krans.

Besøget sluttede med en højtidelighed ved krematoriepladsen, hvor Helge Hansen talte og Cornelius Olsen nedlagde en krans. Derefter aflagde vi besøg i museet, der nu er indrettet i »Metalwerke« bag krematoriepladsen.

Det stærkeste indtryk, disse dages oplevelser gjorde på os, var skildringen af »Muselmændene«; disse mennesker, der gik tavse rundt i lejrene uden at arbejde, uden at spise og uden at tale; med deres tyndslidte tæppe over hovedet, indtil de ligeså tavse faldt om og blev liggende, hvor de faldt, indtil de blev transporteret bort.

Holger Redtz Funder

Sachsenhausenforeningen

Fransk Amicalekongres og ISK-præsidiemøde i Epinal

Det franske »Amicale d'Oranienburg-Sachsenhausen« afholdt sin 51. kongres i Epinal i Vogeserne d. 30/8 til 2/9.

Efter kransenedlæggelser og højtideligheder ved krigsmonumenter bl.a. det store mindested, som USA har bygget i Vogeserne, hvor landet

havde de sværeste kampe med store tab i slutningen af 1. Verdenskrig og hvor der oprettedes krigergrave også efter 2. Verdenskrig, og personlige møder mellem de delegerede fra England, Belgien, Tyskland og Danmark og de franske kammerater, begyndte forhandlingerne d. 3. august.

Her blev problemerne drøftet efter indlæg af bl.a. præsident Charles Desirat, generalsekretær Pierre Gouffault. Amicalens bestyrelse blev genvalgt og en resolution blev vedtaget, denne lød således: 51. kongres med gæster fra Tyskland, Belgien, Danmark og Storbritanien udtaler (bl.a) vi er tilfredse med de dispositioner Brandenburgs regering og stiftelsen: »De Brandenburgske Mindesteder« har planlagt om genopretning og reparation af mindestederne i respekt for Sachsenhausens historiske betydning. (I særdeleshed udtales tilfreds-

GIROINDBETALINGSKORT

for 1997 udsendes i december måned.

Pris for årsabonnementet er **STADIG**

kr. **100,00**

(udlandet dog kr. 200,00)

Hvis nogen ønsker det, vil der være plads til gavebeløb.

TAK FOR GODE BREVE OG OPRINGNINGER

Dagmar Mørk Jensen

hed med Mindestedet »Sachsenhausens direktør dr. Günter Morsch's beslutsomhed og kompetence).

Samlet imødegår vi med styrke og indignation alle forsøg på historiefalskning fra neonazisters, racisters og xenofobes side.

Vi fortsætter med at kæmpe for bevarelsen »Mindestedet Sachsenhausen« som et antifascistisk museum og et symbol på international solidaritet.

Vi appellerer til alle om at fortsætte kampen for fred, frihed, retfærdighed og respekt for menneskerettighederne i hele Verden.

På kongressen sendte præsidenten for Vogesernes deporterede, interneerede og modstandsfolk, Roger Francois, præsidenten for Dachau-amicalet, borgmesteren i Epinal og andre gæster deres hilsen.

Efter den franske kongres samledes vi til præsidiemøde, hvor desværre kun franskmændene, tyskerne, belgiernerne, englænderne og danskerne var repræsenterede. Dels sygdom og dels - for de tidligere socialistiske landes vedkommende - elendig økonomi/valutamangel havde forhindret mange kammerater i at komme. Det er så meget vigtigere at danske medlemmer af ISK (Internationale Sachsenhausen Komité) kommer til disse møder.

ISK's stærke dele er franskmændene og tyskerne, men talmæssigt er der jo store mængder af tidligere fanger i østlandene (Tjekiet, Polen, Rusland, Hviderusland, Kazakstan og - ikke mindst - Ukraine). Vi fik fortalt at der i Ukraine skal være 5000 tidligere fanger, hvoraf 500 er registreret af den ukrainske forening. De tidligere ukrainske fanger lider stor nød, deres pensioner er nærmest værdiløse som følge af inflationen. Vi overvejer hvorledes vi kan hjælpe dem. Tilsendte penge og andre værdier forsvinder som følge af kriminalitet.

Hovedemnet var selvfølgelig mindestedet Sachsenhausen. Vi må ikke slække på opmærksomheden, men nøje følge reparationen og genoprettelsen, bl.a. af jødebarakkerne, station Z og andre foretagender, først og fremmest at der ikke oprettes mindesmærker i lejren for de internerede nazister og SS-folk.

Karl Stenzel, Berlin, pointerede at et plenarmøde i ISK, senest i maj 98 var absolut nødvendigt for at tinge »Stiftelsen de Brandenburgsk Mindesteder« til at lægge en færdig plan

Minstededet for KZ fanger i Vogeserne Frankrig.

for alle mindestedernes fremtid som vi på plenarmødet kan bakke op.

For at gennemføre plenarmødet var det nødvendigt at få tilsagn fra en af de nationale foreninger. Tidligere var der ingen vanskeligheder, Moskva, Prag, DDR eller Warschawa var altid klar til at invitere og klare økonomi og organisation. Nu er det stort set kun Frankrig og delvis Tyskland, der magter det.

Forhandlingerne var meget kammeratlige, og det var tydeligt at vi savnede de kendte kammerater som ikke var mødt, særlig Mark Tilevitsch, Moskva, Cserny, Tjekiet og Ansaldi, Italien blev efterspurgt. Vi måtte gøre alt for at samle dem og de andre kammerater fra de ialt 15 (eller flere) tilsluttede organisationer i ISK i 1998.

Peder Søgaard

I forgrunden: Tidligere generalsekretær for ISK Otto Preuss, Belgien.

Bernadottegården i Hadsund

Den 14. aug. havde vi en dejlig dag her i Hadsund på Bernadottegården, Per Madsen blev 75 år. Samtidig fik vi fra Danmarks Samfundet overrakt en ny fane, med vort bomærke på. Da Per Madsen er vor repræsentant i bestyrelsen blev fanen overrakt til ham af Danmarkssamfundets repræsentanter Erling Mikkelsen og Sv. Aage Bach. Det var en meget højtidelig stund for os alle, Per Madsen

takkede for fanen og benyttede lejligheden til at fortælle, om, hvordan han første gang fik kendskab til disse gaver af flag. Hans far var en af de første danske lærere, der kom til Sønderjylland efter genforeningen, som sådan forestod han salget af de små flag hver år den 15. juni. Da Per havde bryllup i 1945 fik han et flag, som hans far havde fået gennem DS., i bryllupsgave. Senere har Per været

med til at få en fane til Foreningen af Gestapofanger i Århus. Repræsentanter for Danmarks Samfundet fortalte om disse indsamlinger af penge til indkøb af faner, her var han meget glad for at kunne fortælle at Nordjylland var et af de steder hvor indsamlingsbeløbene var størst. Herefter blev de tre søm slået i. Det første slog Svend Aage Bach i for Dronningen, det andet blev slået i af byrådsmedlem Ellen Otte for Fædrelandet, og det tredje blev slået i af Per Madsen for Bernadottegården. Per overdrog herefter fanen til Bernadottegården v/ forstander Kirsten Brams med ansvar for brug og opbevaring. Herefter havde vi en hyggelig formiddag med venner, hvor vi sang og fik kaffe og smørrebrød, kransekage og et glas portvin. Den 95 årige beboer Kristian Andreasen sang solo, meget smukt: »Et flag er smukkeste i modvind«.

K. Vilstrup Pedersen

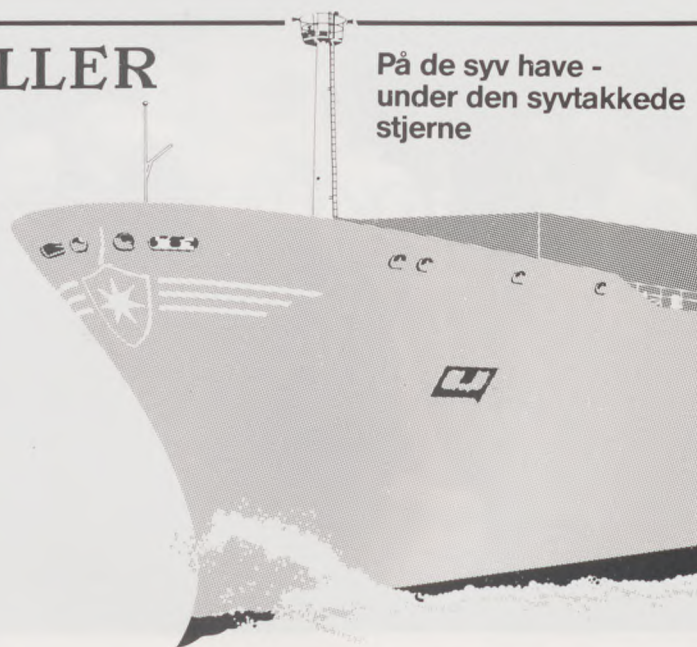
Per Madsen takker for fanen

Digte skal bruges som værktøj og våben? Gerne! Men alting er ikke af stål. Und poesien at holde sig åben. Menneskets frihed er digtningens mål.

Otto Gelsted

A.P. MØLLER

På de syv have -
under den syvttakkede
stjerne

MÆRSK

Smidstruphytten

kan søges af tidligere fanger, som følge af aktiv indsats i modstandskampen fra 1940-45 og som er registreret i Frihedsfonden/Arbejdsskadestyrelsen. Har du ikke tidligere lånt huset, bedes du medsende dokumentation for ovenstående.

Ansøgning sendes til:

Solveig Skjøtt,
Dalsø Park 128, 3500 Værløse
senest d. 15. januar 1997

Tirsdag d. 26. november 1996, kl. 19.30

afholder Buchenwaldklubben sit årlige,
festlige og fornøjelige

FLÆSKE- OG ANDESPIL

i kantinen, politistation 3, Bellahøj.

Det er sikkert ikke nødvendigt at erindre om,
at der i vores spil er fuld gevinst til alle,
der har banko samtidig.

Vi ser frem til, at så mange af vore medlemmer
som muligt møder op og får
nogle kammeratlige og forhøjelige timer.

Vel mødt.

*Venlig hilsen
Bestyrelsen*

Generalforsamling

BUCHENWALDKLUBBEN afholder sin årlige,
ordinære generalforsamling

tirsdag den 28. januar 1997, kl. 14.00
i kantinen, politistation 1, Halmtorvet,
København V.

Dagsorden i henhold til vedtægterne.
Forslag, der ønskes behandlet, må være bestyrelsen
i hænde senest 8 dage før generalforsamlingen.

*Venlig hilsen
Bestyrelsen*

*De historieløse er de, der er
ansvarlige for, at historien gentager sig.*

*Den anarkistiske frihed er frihed
for jeg-et. Den demokratiske frihed er frihed for vi-et.*

*Andres vel er lige så vedkomne
som eget vel.*

*Når love og regler i et civiliseret
samfund kun forstås af bureaukrater,
er samfundet ikke mere civiliseret.*

*Hvis livet er uudholdeligt, må
døden være nærmeste ven.*

Kaj Christensen

*Romaner er et skatkammer af
visdom og information om andre
mennesker, andre kulturer og dig selv.*

Doris Lessing

Efterlysning

Herre Cottoncoat

(med lammeskindshandsker i lommen)

blev forbyttet den 19. september

ved Buchenwald-festen i

Politiets kantine i Mitchellsgade.

Den forkerte cottoncoat (som er for lille) haves.

*Ring venligst:
Emil Johannesen
Tlf. 44 98 55 93*

Redaktionen

**ønsker alle vore læsere
EN GOD JUL
og et
GODT NYTÅR**

Klip fra aviser og blade

BT 8. juni 1996

**Tanke-
væk-
kende:**
*I Mindelunden ligger række efter række af unge danske drenge, som led døden for nazisternes kugler.
Foto:
Joachim Rode*

**Besøg
Mindelunden
og bliv klogere**

Næste
større
arrange-
ment
JULE-
AFTEN
1996

Klip fra aviser og blade

Fyens Stiftstidenden den 28. august 1996

Amerikansk nynazist i fængsel

Nynazisten Gary Lauck blev i går idømt fire års fængsel. Han blev sidste år anholdt i Danmark.

Af
PETER SCHÄFFER
RB's korrespondent

BONN – Den 43-årige amerikanske nynazist, Gary Rex Lauck, blev i går ved landretten i Hamburg idømt fire års fængsel for folkehetz og udbredelse af racehad.

Lauck er en fanatisk forbryder, der vil fortsætte sin kriminelle løbebane, når han slipper ud af fængslet, sagde retsformanden, Gün-ter Bertram, i sin begrundelse af dommen.

Det havde imidlertid ikke kunnet bevises, at nogen var kommet fysisk til skade gennem Laucks udbredelse af sine hetzskrifter, men der har været en nærliggende fare herfor.

Anklagemyndigheden havde krævet fem års fængsel, der er den maksimale straf ramme.

Forsvareren, en fremtrædende advokat fra Frankfurt, Hans-Otto Sieg, henviste til, at det Gary Rex Lauck var anklaget for, ikke var strafbart i hans hjemland USA, og at han i øvrigt ikke selv havde stået for distributionen af de skrifter, som er forbudt i Forbundsrepublikken. Derfor krævede forsvareren fri-
findelse.

Hitler-overskæg

Forsvaret indgav da også appel i sagen, under hvis forløb Gary Rex Lauck ikke har ytret sig med ét ord.

Først i forbindelse med domsforkyndelse protesterede han og råbte ud i rets-salen: Kampen går videre!

Gary Rex Lauck, der har hjemmeadresse i den amerikanske delstat Nebraska, har tillagt sig Hitler-overskæg og taler bredt amerikansk med tysk accent. Han blev dømt for som stifter og leder af den nynazistiske organisation 'Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei/Auslands- und Aufbauorganisation' (NSDAP/AO) at have arbejdet for genskabelsen af 'en nationalsocialistisk stat i et stortysk rige'.

Lauck dømtes for at være hjernen bag det hele. Drivkraften var en dybt forankret antisemitisme og en glødende hengivenhed for idolet, Adolf Hitler.

Folkemordet på seks millioner europæiske jøder blev af Gary Rex Lauck betegnet som 'Auschwitz-løg-
nen'.

*Så lykkedes det!
Lovens arm er
ikke bare lang.
Den er også
langsommelig.*

Anonyme postbokse

Udbredelsen af Laucks propagandaskrifter er fortrinsvis sket gennem anonyme postbokse. Flere af postboksene har hjemsted i Danmark, men de tyske myndigheder har ønsket helt at se bort fra, hvad der er foregået udenfor Forbundsrepublikkens grænser.

Faktisk inddrog statsadvokaten i sidste ende kun seks udgaver af 'NS-Kampfruf' fra 1994 og 1995 i anklageskriftet.

Gary Rex Lauck blev anholdt ved Greve hos danske nynazister i marts sidste år, hvorefter han blev udleveret til Tyskland i september.

I de fire års fængsel som landsretten i Hamburg nåede frem til, indgår varetægtsfængslingen både i Danmark og i Tyskland, og forsvaret mener at have gode kort på hånden i en appel, fordi det oprindelige anklageskrift blev reduceret næsten til ukendelighed.

NYE BØGER

Foråret 1945

- en dansk KZ fanges erindringer.
Af Svend Aage Holm-Sørensen.
233 sider. Pris kr. 198,00.
Forlaget Delta System.

Så mange år efter og alligevel, som var det her og nu at disse begivenheder udspillede sig.

Så nærværende er disse erindringer fortalt - og bragende godt.

De forekommer så hudløst ærlige, at det er svært at tro. Er der da slet ikke blot enkelte efterrationaliseringer? Jeg ved det ikke, men i dette tilfælde er det, for helhedens skyld da også interesseløst.

Jeg har læst - i embeds medfør - men også af stor interesse utallige beretninger om kz lejrene, men aldrig så intensivt, som denne bog.

Den fortæller ikke blot om forfatteren, hans syn på mennesker, den fortæller også noget om læseren - hvis man vil.

I denne bog, fyldt med sarkasme og barok humor, er der ingen sider der bare er fyldt. Nej, det er med alt sammen. Bestialsk er meget af stoffet, det må det være, når kz lejrene og dets forbrydere skal beskrives, men også det kammeratskab fangerne imellem, som var nødvendig for at overleve. Fanger af mange nationaliteter.

Mest betagende er beretningen om 2 russere: Ivan og Rudi, og hvordan disse sammen med Holm-Sørensen overlevede med såvel held, som sammenhold.

Jeg kan ikke undlade at citere fra denne beretning om disse 2: Det beviser kun, at disse påståede nationalkarakteristika er det rene sludder. I løbet af de seneste måneder havde jeg truffet en hel del svigefulde danskere, nogle meget venlige og varm hjertede tyskere og en bundærlig,

ordholdende og meget kultiveret russer. Og så havde jeg endda til gode at møde svenskere, der ikke satte lighedstegn mellem neutralitet og ligegyldighed. Så kom ikke til mig og tal om, at alle mennesker fra denne eller hin nation typisk er sådan og sådan. Sådan noget vrøvl!

Hvis man ikke læser denne bog, vil man snyde sig for en læseoplevelse ud over det sædvanlige.

Barsk ja, men alligevel så menneskelig opmuntrende.

Kaj Christensen

Frihedsfonden 1945-96

I anledning af, at Frihedsfonden nu pr. 1. juli ophører efter at have virket fra maj 1945, har professor, dr. med. Paul Thygesen forfattet et smukt lille skrift på 70 sider.

Thygesen har mange år været lægekonsulent for Fonden og dens bestyrelse. Skriftet er enkelt og letlæst. Måske lidt mere farveløst end nødvendigt. Medvirkende er, at Thygesen kun har haft stærkt begrænset tid til opgaven.

Allerede i 1970 udsendte chefredaktør, arkitekt Hakon Stephensen et skrift om starten og årene indtil da. Som fondens sidste formand, direktør Ole Lippmann siger: »Fonden blev skabt af modstandsbevægelsen, administreret af denne og afviklet af denne.«

Blandt de mange afsnit er et godt om 4. maj-kollegierne. Der er ni af dem ud over landet. Med 439 værelser, beregnet på Frihedsfondens børn og efterhånden for alle danske unge. Ligesom Bernadottegården i Roskilde og Hadsund har været beregnet på gamle »frontkæmpere« og deres enker og anden nær slægt. Og efterhånden bliver de to »gårde« udmærkede plejehjem i de pågældende kommuner, altså for alle. Mærkeligt nok er der intet 4. maj-kollegium i en kæmpende by som Randers. Men byen fik kommunale kollegier henad vejen. Og læreanstalterne er siden drysset ud over Danmark på en helt anden måde, end lige hvor der kom et kollegium.

Allerede mens professor Mogens Fog, Frihedsrådsmedlem, en tid var isolationsfange i Vestre Fængsel hos tyskerne, i oktober 44, begyndte hans

tanker at kredse om efter-krigstiden og dens mange problemer. Siden, efter besættelsen, fik man så, hvad der er blevet kaldt en af »verdens bedste erstatningslove«. Frihedsfondens første formand var grosserer P.M. Daell, fra det kendte varehus og bl.a. meget aktiv, da Finland 1940 kæmpede mod Sovjetrusland. Da først man kom igang, skød der snart 100 lokalkomiteer op rundt i Danmark. Hvem var forretningsførere? Ja, 1949-80 var det Thorkild Dige, så kom Frode Toft 1980-86 og sluttelig Anna-Lise Clausen 1986 til nu. Alle rede i 1991 flyttede fonden fra 4. maj-kollegiet på Frederiksberg til Østerbro, dør om dør med Arbejdsskade-styrelsen, som man samarbejdede med - og som nu fortsætter, hvor Fonden altså slipper sit tag. Som det er sagt: »Hver sag er en skæbne«.

I starten var der 4. maj-lotterier, særlige frimærker, firmaindsamlinger osv. Og fra finansloven 1970 har Socialministeriet ydet 24 mill. kr. til driften. Og lidt fra tipsmidlerne. I de 50 år har indtægter-udgifter ligget på ialt 63 mill. kr. Overlæge Jørgen Kieler, siden Ole Lippmann, har efter 1980 sørget for, at der var penge i kassen. I 1970 troede staten, man var færdig om ti år. Men det hele varede altså til nu. Stadig dukkede gamle skader op.

Chr. Tortzen har specialiseret sig i »krigssejlerne« og deres problemer. Han har bl.a. skrevet 4 bøger om »Søfolk og skibe 1939-45«. Det begyndte med, at 9.4.40 var ca. 400 fiskere på 44 kuttere i England. Og øvede derfra en enorm indsats på allieret hold. Også på en tid, da Danmarks navn i lav kurs i den frie verden p.g.a. at man ikke gjorde modstand mod tyskerne den 9.4.40. I hvert fald kun lidt. For resten er der mange færingar, som har været »krigssejlerne«.

I starten mente man, at Fonden kunne klare sig med 5 år. Men alle blev klogere. Så der kom forlængelser med 10, siden 20 år osv. Efter 13 hårde år, også som chef for Fibigerlaboratoriet (kræft) trak Jørgen Kieler sig tilbage i 1988. Iøvrigt er han af en Horsens-læge-slægt, hvor alle var med i kampen mod Gestapo.

Ja, det var nogle enkelte kendsgerninger fra de godt 50 år, Fonden har ydet sit udmærkede virke.

Johs. Rasmussen

En ægte Toldstrup-lærling

Vagn Jeldtoft Jensen: -
»Vi kendte betingelserne.«
161 sider. 178 kr. Borgens forlag.

Der kommer i disse år en del erindringer omkring besættelsen, både fra frihedskæmpere og beretninger om de kvaler, som nogle af tyskerhåndlangere og tysker-medløbere fik, især bagefter.

Karakteristisk for den tids, skal vi sige, jævne mennesker, var de store børneflokke, og de nøjsomme kår. Der var ingen ungdomsydelser. Ingen forældreorlov. Ingen børnehaver. Vi kunne blive ved...

Her fortæller den nu 70 årige fhv. beton-direktør og sluttelig erhvervschef i Hadsund, Vagn Jeldtoft Jensen en del om sit liv. Han var nr. 12 i en børneflokk på 14. Hans far døde i februar 41, kun 56 år gammel, opslidt.

Fra september 39 til 9.4.40 sænkede tyskerne 29 skibe under dansk flag. 350 mand blev dræbt. USA og Danmark var rasende på tyskerne. Sovjets nådeløse krig mod det lille, tapre Finland. De hårde krigsvintre. 9.4.40 ofrede Stauning-Munch 16 danske soldater ved grænsen og andre 23 blev hårdt såret. Men handelsflåden, modstandsbevægelsen 29.8.43 da regeringen måtte give op, det reddede altsammen meget af vor ære. Indenrigsministeren havde ellers opfordret amtmændene til selskabelig omgang med lokale tyske myndigheder. Og en pjalt som Vilh. Buhl, der havde opfordret til stikkeri, blev aldrig efter krigen straffet. Derimod gjort til statsminister. Ak ja.

En britisk krigs-transportchef har sagt: »Hvem ved, om det ikke var den halve million tons danske handelsflåde, som danske søfarende brugte til britisk og allieret tjeneste, der blev den afgørende margen i kampen om Atlanterhavet.«

Man var med i store, langsomme konvojer, meget sårbare for ubåde. Og deltog i kampe helt oppe ved Murmansk, altså Ishavet. 1621 danske søfolk, 224 fiskere og 54 andre mistede livet.

Der var også meget at pynte på: Tidligt udleverede vi 8 torpedobåde til tyskerne, kommunisterne blev

arresteret rask væk efter 22.6.41. Og langt flere end tyskerne havde for langt. November 41 affødte Scavenius ny knæfald for tyskerne, da han i Berlin tiltrådte Anti-kominter-pagten. Ja, det medførte store demonstrationer på Amalienborg Slotsplads. Dansk politi anholdt op mod 200. Tidligt fik tyskerne hvervekontorer rundt om for »Regiment Nordland«. Og juni 41 oprettede man »Frikorps Danmark«. Med den danske regerings billigelse!! Korpset endte senere med udløbere som terrorkorpserne Schalburg og Hipo.

I Aalborg lyste Churchill-klubben af store skoledrenge i maj 42 lidt op i mørket. Og i Skive begyndte man at drive terrorsport for ALVOR, ledet af især »Tolderen«, toldassistent Anton Toldstrup. Han blev for altid en sand helt for Vagn. Ligesom Vagns mor var den anden faste søjle, som han altid beundrede. April 43 blev han math ved Søværnet i København. »Forum« blev sprængt i luften, da tyskerne skulle have haft kaserne der. 29.8.43 skulle vi soldater sendes til Tyskland? Nej, vi blev bare interneret. Omkring 1.10.43 skulle de danske jøder så holde for. Ligesom i andre besatte lande. Men ca. 6000 af vore 7000 jøder slap på forskellig vis til Sverige. Til friheden. Men en del jøder og en del kommunister fra Horsørød blev sendt med skib til Tyskland.

Senere, da han og andre soldater var frigivet, drog han hjem til Skive Til »Tolderen«, Erik Nyemann og Chr. Ulrik Hansen. Fra Års og Hvidsten-grupperne. Vagns første våbenmodtagelse skete den første lørdag i januar 44 tæt ved Flyndersø. Der fulgte 2 faldskærmsfolk med ned. Den ene blev siden pågrebet af Gestapo og fortalte løs al det, han vidste. Om nedkastningsstedet. Så en kendt lokal mand, der havde haft de 2 faldskærmsfolk indlogeret, blev arresteret og endte i tysk kz-lejr. Nogle dage efter snakkede 4 halvstore piger løs på gaden. Min bror, fortalte den ene pige, sad vagt ude på pladsen, da de andre var kørt bort. Han kom hjem næsten sivfrossen. Jeg var chokeret over både bror og søster. Og fik det standset. Vi fandt også snart en ny og bedre plads at modtage våben på. Vi fik også oprettet en Eureka-sender, så vi kunne kommunikere med de fly, som skulle komme og vise dem vej. Tit kom der hele 24 skærme ned i een sending. Vi lærte at lave bomber af »marcipan«. Een ting

måtte vi ikke deltage i: Bladfremstilling.

Efteråret 44 havde vi en sabotage mod Glyngøre Fiskeindustri, der med 300 ansatte leverede muslinger i stor stil til Tyskland. En anden gang hørte vi, at storstikkeren, politimanden Max Pelving var i Skive. Først senere så vi et foto af ham, så ham fik vi ikke has på. Vagns ældste bror, gårdejer og nazist, boede med sin kone på Bornholm. Vi hører om den »skæve våbenfordeling« som de gamle officerer stod for; så de rigtige frihedskæmpere tit manglede våben. Toldstrup sagde altid sandheden om den slags, og han havde en høj stjerne hos briterne. Modsat pendanten, general Bennike, som ligefrem efterstræbte Toldstrups liv.

Sidst i april 45 kom Vagn til en ventegruppe i Gentofte. Var med til at bevogte Amalienborg. Og med til at modtage Montgomery. Ikke bare blev nogle skudt. Og nogle døde i tyske lejre. Andre bukkede fredssommeren sammen. Nerver og fysik svigtede. November 45 blev Vagn bankelev i Skive, 19 år gammel. Han mindes Hartvig Frisches usle holdning, da han kaldte nogle af dem, der havde skudt stikkere for »mordere«. Han blev bakket op af Hal Koch og Poul Henningsen. Og alle politikere frikendte sig selv for noget som helst galt i de fem år. Man ved, jernbanesabotagen havde mange gode virkninger. Modsat professor Åge Trommers småfilosofi og helt forkerte slutninger. Lærerne i skolen husker jeg for, at de aldrig tog stilling til noget som helst. Modsat Toldstrup og min mors stærke nationale holdning. Mange år har jeg haft natlige mareridt. Og retsopgøret var falsk og lusket.

Johs. Rasmussen.

En Østfront-kæmper

Fritz Scheel: Karup - Berlin.
Over Østfronten. 112 sider. 100 kr.
Udgiver: Kjellerup Kunstforening.

Navnet er ikke af nordjysk adel. Tværtimod. Scheel er af hjemmetysk familie i Sønderjylland. Børneflokken var, som så tit i gamle dage, stor. Her på ti børn. Som 16 årig kom drengen i arbejde på flyvestation Karup. Altså

hos tyskerne. Ligesom sin far. Det gav mere end landbruget.

Bare 18 år gammel var han, da de tyske officerer på flyvepladsen fik ham til at melde sig som frivillig SS-soldat. Han fik uddannelse i Polen og blev siden kostet rundt til mange fronter, hvor der blev kæmpet hårdt. 10 gange blev han såret. En tid var han sat ind i Ukraine, og ved floden Dnepr og dens bifloder. En af de gange han var såret og på en længere orlov, betød det, at han bagefter kom til Prag og kom til »Regiment Nordland«. Så over Danzig til Estland og byen Narva, kun 75 km. fra Leningrad. Hans far var iøvrigt en tid lejrkommendant i Stutthof, hvor der foruden mange kommunister, også danske, sad 100 norske politifolk.

Hele tiden skifter fronterne. Tyskerne og deres hjælpere må vige. En juleaften er der stille nogle timer. Russere og tyskere synger og spiller sammen og holder en lille menu. Inden den blodige hverdag begynder forfra. Sidst på krigen er Fritz i nærheden af Berlins centrum. Med Hitlers »Førerbunker«. Det varede noget før Fritz fik at vide, at Hitler sidst i april havde begået selvmord. Man tænkte at brænde Hitler (og Eva Braun), inden russerne stod for døren. Det skulle ske i en baggård. Man skulle ti km. væk og have Hitlers lig med. Natten til 1. maj 45.

Fritz og hans kammerater blev snart fanget af de fremtrængende russere og var de næste 5 måneder i forskellige lejre. Så flygtede Fritz en dag, gik og gik, ville selvsagt hjem til Danmark. Men blev til sidst anholdt af englænderne - og kom i en Unra-lejr. Britterne udleverede ham en dag til Danmark. Han havnede i Fårhuslejr, fik 11 et halvt års fængsel. Men bare et år efter belønnedes hans gode opførsel - med løsladelse. Julen 46 atter en fri mand. Og så fulgte en sej kamp. Han blev uddannet agronom. Ofte flyttede han. Fortiden måtte ingen kende. Men så faldt Berlinmuren omsider. Han fik mareridt værre end nogensinde, blev farlig for sin egen familie. Men en dygtig sygehus-overlæge fik ham kureret. Nu er han en tilfreds pensionist. Bor på Mors. Hele tiden møder man - skæbner.

Johs. Rasmussen.

Bare tre naziunger

Svend Møller: Det er jo bare tre naziunger

Dansk Historisk Håndbogsforlag. 112 sider. 88 kr.

Som forfatteren siger, så er der skrevet endda meget om 2. verdenskrig. Men kun lidt om de børn, der blev forfulgt og mishandlet, fordi forældrene var tyskervenlige. Derfor prøver den 62-årige Svend Møller fra Aarhus at skrive om sit liv. Han var 10-11 år, da faderen blev skudt ned på gaden af Modstandsbevægelsen. og moderen fik 11 måneder i fængsel, forkert anklaget for stikkeri.

Selv blev drengen maler og kunne som 59 årig som den yngste fejre sit 40 års jubilæum som mester. Han er realist og har et lyst livssyn, men er alligevel ind imellem skeptisk overfor skæbnen.

Forældrene var nazister. Ingen tvivl om det. Og en del af Svend Møllers udsagn er kun påstande fra hans og hans families side. Side 22 stikker han til de Finlandsfrivillige, der dannede Frikorps Danmark. Eller SS Division Wiking. Her har vi en af hans vitterligt løse påstande. 13.3.40, da freden kom, stod der henved 1100 danske frivillige i Finland. En lille del blev i Finland. Nogle gik også ind i Finlands krig mod Sovjet i 1941. Men af de 1100 blev der forholdsvis ikke flere nazister end, hvis man tog en hvilken som helst anden del af det danske folk. Tværtimod er det bevisligt, at en del af dem, der startede den store modstandsorganisation Holger Danske, alle kom fra det gamle Finlandskorps. Jeg var selv Finlandsfrivillig og efter hjemkomsten til Danmark kort før 9.4.40, sluttede jeg mig snart til modstandsbevægelsen, blev i 43 anholdt af dansk politi og i 45 af Gestapo. Med fem skud i kroppen.

Det er da rigtigt, at der skete fejltagelser m.h.t. likvideringerne. Men det er kun en lille brøkdel af det samlede antal. Og de pågældende fejl er også blevet erkendt, jævnfør Frode Jacobsen.

Når Svend Møller fortæller om det store følge ved faderens begravelse, er det sikkert rigtigt. En flink håndværker. Men en stor del af de mødte var danske partimedlemmer. Og tysk feltpoliti. Og kisten blev båret af 8 tyske soldater, så helt sagesløs har

faderen nok ikke været. Han nævner et flygtningetog, der sprænges i luften i stedet for et ammunitionstog. Jeg kender ikke den sag. Han siger, børnene kom på Krogerup højskole, bevogtet af Hipofolk. Side 35 nævner han, at modstandsbevægelsen på to dage omkring 5.5.45 voksede fra 5000 til 55.000 mand. Rigtigt, der var vitterligt nogle de »sidste dages hellige«. Det der der altid. Men nogle havde jo så hjulpet indtil da: Med rationeringsmærker, passersedler, penge, nattely for bare at tage de jævne daglige ting.

Sidst i bogen nævner han nogle samtaler med biskop Skat Hoffmeyer, Århus. Men jeg ser faktisk ikke, at det frikender Svend Møller. Beklager!

Johs. Rasmussen

Berigtigelse

Karl Salling Møller om Meppen/Versen

I den trykte udgave af Salling Møllers tale i Nibe den 4. maj 1995 (Modstandskampen 1940-50, nr. 2 side 5) er der ved en forglemmelse faldet en bemærkning ud om at afsnittet »6. milepæl: Meppen/Versen« er hentet fra dele af et endnu ikke trykt arbejde om lejren. Med en enkelt linjes undtagelse har jeg intet imod at disse citater anvendes, men beklager at kilden ikke er anført og at jeg ikke er blevet spurgt.

Af en større beskrivelse af Versen er lidt over halvdelen færdig udarbejdet, resten bliver forhåbentlig færdigt om nogen tid. Sygdom har forsinket arbejdet.

Morten Ruge

MINDE- ORD

Carlo Hansen

Foreningen »Erhvervshæmmede fra Frihedskampens Århus Afdeling«, har desværre mistet vor i alle henseender gode kasserer og kammerat, Carlo Hansen, der afgik ved døden på Århus Amtssygehus, den 11. september 1996.

Carlo var virkelig en god kammerat, som ingen kunne være i tvivl om, at når han udtalte sig, så kunne vi stole på samme, han kunne under ingen omstændighed drømme om at svigte en aftale, som han havde indgået, og ikke mindst om det drejede sig om en hjælpende hånd, vi gik i det hele taget aldrig forgæves.

- Foruden at passe på afdelingens finanser, havde Carlo (et såkaldt) hjertensbarn - nemlig, 4-maj-huset, på Anholt, her har Landsforeningen meget at takke ham for, han var så afgjort »primusmotor«, dette sammen med afdelingens andre udmærkede håndværkere, i dette hus har de alle udført et aldeles meget prisværdigt stykke renoveringsarbejde, dette til gavn og glæde for Landsforeningens medlemmer og brugere!

- Vi har så sandelig - her i afdelingen -, kunnet glæde os over de mange breve, med begejstrede tilkendegivelser om hvor lækkert det er blevet at feriere i »Sommerresidensen«, på øen Anholt!

I skrivende stund tænker jeg på: Carlo!

I Carlos tidlige ungdom deltog han - for en naturlig selvfølge - i den danske modstandsbevægelse, - men som så mange andre, - havnede han i Gestapos umenneskelige forhørsmaskine! - I Carlos regi blev det en tur til Frøslevlejren og dermed en videredepoterung til K.Z. lejren Neuengamme.

Heldigvis nåede Carlo at komme hjem med de såkaldte »Hvide Busser«. En ting som aldrig forlod ham, dette som så mange andre, det var de djævelske natlige mareridt!

Da Carlo efter sin hjemkomst igen kom nogenlunde op til overfladen, blev han ansat ved Århus Havnevæsen, fik job som kranfører, fik hurtigt tilnavnet: Carlo-Fyn, men som skæbnen er gået for mange af kammeraterne, blev han indhentet af fortidens grimme oplevelser og traumer, sidst var det slut med arbejde!

»Jejse« og hans trofaste kammerater havde i tiden: 26/8-1/9 1996, arrangeret en tur til Krakow, i samme deltog Carlo og hans ven igennem godt 4. år, Laura. Når Carlo referede fra turen føltes det som om man selv havde deltaget, disse referater er desværre slut!

Æret være Carlos minde.

Wilfred Thomsen

Hans Peter Gregersen

er død, 79 år.

Hans Peter Gregersen læste et par år ved Polyteknisk Læreanstalt og var på officerskolen, inden han blev arresteret af Gestapo og sendt til Dachau og Neuengamme. Efter befrielsen kom han på Hærens Officersskoles ingeniørkursus, og siden gjorde han tjeneste i Forsvarsministeriet, hvor han avancerede til kontorchef. Men han vendte tilbage til forsvaret, hvor han sluttede som afdelingschef i Forsvarskommandoen. Han har tidligere været lærer ved Hærens Officersskole og været medlem af forskellige ministerielle udvalg.

R.K.

Karen Storm

Det er med både sorg og lettelse vi tidligere fanger fra Ravensbrück erfarer om Karen Storms død.

Karen havde en lang og besværlig alderdom på plejehjem i Odense, og det var svært for både familie, gamle fangekammerater og venner at komme i kontakt med hende.

Karen havde fortjent bedre.

Vi vil huske hende som den altid gode og hjælpsomme kammerat - og med en udpræget retfærdighedssans.

Det var Karen - der i den svære tid - bl.a. stod op om morgenen og hjalp den, der havde det store arbejde med at bære de tunge »kaffebeholdere«, det glemmer vi hende aldrig for.

Et enestående menneske!

Kammerater fra Ravensbrück.

G.K.

LÆSERBREV

Svar til Bent Ørberg

Da jeg læste dit indlæg i »Modstandskampen« blad 4 om USA rejsen maj/juni 1996, hvor du skriver direkte forkert om rederiet A.P. Møller blev jeg ærligt talt vred.

Jeg har medarrangeret 3 krigssejlerrejser til NewCastle og 1 til Norge. Du var jo selv med i Norge.

I rejserne fra 1980-1995 deltog ialt 500 krigssejlere med ledsagere se: Farmors brev i nr. 1 alle var tilfredse, alle rejser.

A.P. Møller fonden har altid været imødekommene over for os i Krigssejlerforeningen, og støttet os med mere end 100.000 kr.

I Ebeltoft Marineforening, som A.P. Møller ved oprettelse har støttet med

et stort beløb, holder Korsør Krigssejler forening efterhånden årligt træf. Jeg kan nævne Fregatten »Jylland« hvor fonden gav 75 mill. kr. til renovering, og hvor vi har gratis adgang og mange andre projekter har fonden støttet. Så selv om du ikke opnåede støtte til den lille gruppe kaldet krigssejlergruppen, som jeg ikke kender til, og turen til USA som vi i krigssejlerforeningen heller ikke hørte om skulle foregå, syntes jeg det er dig, og ikke hr. A.P. Møller der skulle tænke mere positivt.

Simon Karstensen
Ebeltoft

NYSTEDVEJ 14
VEDDELEV
4000 ROSKILDE

ADRESSELISTE

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894 Østre Ulslev, tlf. 53 86 55 59.
Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6, 1363 København K, tlf. 33 12 85 95.
Sommer: Møststien 6, Vester Lyng, 4500 Nykøbing S, tlf. 53 41 01 20.
Sokr.: Georg Andersen, Kongshaven 42 A, 2500 Valby, tlf. 36 17 47 88.
Odense: Jørgen Hedegaard Larsen, Højvænget 2, 5230 Odense M., tlf. 66 11 33 85.
Aalborg: Fmd.: Chresten Stendahl, Rinddalen 33, 9550 Mariager, tlf. 98 54 14 26.
Kass.: Henry Jensen, Østerled 44, 9370 Hals, tlf. 98 25 18 56.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethevej 28, Ejby, 4070 Kirke Hyllinge, tlf. 48 40 50 89.
Kass.: Ernst Nielsen, Strandagervej 9, Munkerup, 3250 Gilleleje. Giro 6 45 87 18, tlf. 49 71 86 59.

ALLIEREDE KRIGSSEJLERES VETERANFORENING

Fmd.: Verner Nielsen, Fjordvænget 9, 4220 Korsør, tlf. 53 57 08 44.

KRIGSSEJLERGRUPPEN 1939-1945

Bent Ørberg og Bjørn Vitnes, Torvegade 64, 3. & 4. sal tv., 1400 København K., tlf. 32 95 22 06 / 32 95 55 04.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Bernth Johannesson, Johs. V. Jensens allé 48, 4 tv., 2000 Frederiksberg C., tlf. 31 16 32 84.
Kass.: Knud Poulsen, Julsøvej 380, 8240 Risskov, tlf. 86 17 20 48, Giro 543 27 23.
Omegnsafdelingen:
Fmd.: Kurt Jacobsen, Dyrehavegårdsvej 15, 2800 Lyngby, tlf. 45 88 17 21.
Kontoret: Kongevejen 252, 3. sal, 2830 Virum, tlf. 45 85 58 98, Giro 8 81 17 88.
Kontortid for sociale sager: Tirsdag 10-12. Sommerferie 3/6-31/8.
Esbjerg afd.: Fmd.: Marius Jensen, Jagtvænget 22, Hjerting, 6710 Esbjerg V., tlf. 75 11 64 18.
Kontor: Gammel Fritidscenter, Gønnevangsvej (ved Østerbycentret), 6700 Esbjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.
Sydøstjysk afd.: Fmd.: Jens Jac. Jensen, Frederik den III vej 3, st, 7000 Fredericia, tlf. 75 92 54 57.
Kontor: Vendersgade 28, tlf. 75 93 29 73, åbent tirsdag 14-16.
Kolding: Kontor: Staldgården. Åbent torsdag kl. 14-16, tlf. 75 53 18 84.
Odense afd.: Fmd.: Alice Kofoed,

Ølstedgårdsvænget 6, 5230 Odense M., tlf. 66 15 89 99.
Kass.: Alfred Andersen, Bregnevej 7, 5220 Odense SØ, tlf. 66 11 58 69.
Sydfyns afd.: Fmd.: Ole Martinussen, Bruns Alle 20, 5700 Svendborg, tlf. 62 21 40 48
Konsulent: Hjarne Ditlevsen, Løkkentofte 15, 5700 Svendborg.
Kontor: tlf. 62 20 15 52 (bedst kl. 08.00-11.00).
Sjællands afd.: Fmd.: Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14, Veddelev, 4000 Roskilde, tlf. 46 75 77 13.
Kass.: Villy Jensen, Lindevej 12, 3200 Helsingø, tlf. 48 79 45 91.
Aalborg afd.: Fmd.: Børge Dahl, Herskindsgade 9, 9000 Aalborg, tlf. 98 12 84 92.
Kontor: Sofieendalsvej 80, 9200 Aalborg SV, tlf. 98 18 58 18.
Åbent torsdage 12-17. Åbent for kammeratligt samvær torsdag 14-17.
Århus afd.: Fmd.: Wilfred Thomsen, V. Stuckenbergsvej 25, st, 8210 Aarhus V., tlf. 86 10 41 25.
Kass.: Erik Bjørn Nielsen, Brovænget 25, 8250 Egå, tlf. 86 22 29 48.
Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N, tlf. 86 16 91 18 i åbningstiden: Tirsdag og torsdag kl. 10-12.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: J.E. Finderup, Bernadotteparken 57, 4000 Roskilde, tlf. 46 35 39 11.
Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62, 8900 Randers, tlf. 86 42 69 61, Giro 207 13 04.
Randers afd.: Fmd.: Frode Greve Rasmussen, Lyngdalvej 18, 8500 Grenå, tlf. 86 30 90 76.
Kass.: Ejnar Hulten, Møllevej 69, Hornbæk, 8900 Randers, tlf. 86 41 81 81.
Sjællands afd.: Fmd.: Børge Olesen, Bernadotteparken 4, Himmelev, 4000 Roskilde, tlf. 42 36 15 22.
Kst. Kass.: Jytte Gajhede, Vejlands Allé 95, 2300 København S, tlf. 31 58 16 55.
Giro 170 30 72.
Århus afd.: Fmd.: Edith Johansen, Højgårdsvej 73, I th, 8362 Hørning, tlf. 86 92 16 23.
Kass.: Henning de Place, Jordbrovej 23, 8200 Århus N, tlf. 86 10 17 41, giro 127 64 92.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose, tlf. 42 48 56 74.
Kass.: Salle Fischermann, Toftekærsvvej 28 C, 2820 Gentofte, tlf. 31 65 89 90.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjalør Boulevard 12,2 tv., 2450 Kbh. SV., tlf. 31 16 60 98.
Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernevej 24, 8270 Højbjerg, tlf. 86 27 23 47.

HORSERØD

Fmd.: Villy Karlsson, Toftekærsvvej 116, 2860 Søborg, tlf. 39 69 86 62.
Kass.: Gertrud Stjernholm Nielsen, Ved Bellahøj 23 B, 7. sal. 2700 Brønshøj.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Helge Hansen, Hovedgaden 38, 4350 Ugerløse, tlf. 53 48 80 09.
Kass.: Søster Lærche, Immerkær 25, 2. tv., 2650 Hvidovre, tlf. 36 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensaadt, Carlsgade 5, 5000 Odense C., tlf. 66 12 79 08.

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Søgård, Amerikavej 7, 4. th., 1756 København V., tlf. 31 23 02 14/55 44 10 32.
Fax. 31 23 02 14 eller 54 44 10 32.
Kass.: Emmy Eskildsen, Nansengade 22, 5000 Odense C., tlf. 66 11 92 52.
Odense: Evald Lægteskov, Granparken 128, 5240 Odense NØ. tlf. 66 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bagsværd, tlf. 44 98 11 77.
Kass.: Hertha Berthelsen, Landlystvej 72, 2650 Hvidovre, tlf. 36 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd. Birgit Krasnik Fischermann, Gl. Vartov Vej 29'2 tv., 2920 Charlottenlund, tlf. 39 62 83 55.
Kass.: Heinz E. Hess, Elverhøjen 1 C, 2730 Herlev, tlf. 44 94 44 41.

ARBEJDSKADESTYRELSEN

Æbeløgade 1 - Postboks 3000 - 2100 København Ø., tlf. 39 17 77 00, Fax. 39 17 77 11.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt by. Henv. til S.E.F. Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. Tlf. 86 16 91 18, i kontortiden eller Knud Poulsen, Julsøvej 380, 8240 Risskov, tlf. 86 17 20 48. Ansøgning om ophold i højsæsonen skriftligt senest den 1. februar.
Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjælpefond. Se øverst bladets side 2.
»Nors Hovedgård«: Selvejende institution. 12 senge. Adresse: Hindingvej 38, Nors, 7700 Thisted. Henv.: Alex Bindeballe, tlf. 97 91 11 12.
Smidstruphytten: Ejers af Foreningen af Gestapofanger fra Besættelsen. 4 senge. Henv. til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose, tlf. 42 48 56 74.